

ΕΘΙΜΑ ΚΑΙ ΕΝΔΥΜΑΣΙΑΙ ΚΟΜΟΤΙΝΗΣ

Στην Γιουμουρτζίνα, επειδή ο τόπος έβγαζε μετάξι, εκτός από αυτό που πουλούσαν για να ζήσουν, ήταν η συνήθεια όταν μια φαμίλια είχε κορίτσια κάθε χρόνο για καθένα από αυτά να πιάουν μεταξοπούλια ή πουλιά όπως τα λέγαν. Από αυτά την μὲν μεγαλύτερη μερίδα από τα κουκούλια την πουλούσαν, τα χρήματα δὲ τὰ αφήναν για την προίκα, την μικρότερη την κρατούσαν για να τὸ κλώσουν μόνες τους και να τὸ υφάνουν. Όπως δὲ φημιζόνταν για την εργατικότητά τους και ήταν σπουδαίες νοικοκυρές κατώρθωναν να ετοιμάζουν περίφημα μεταξωτά για τὸ σπιτικό τους, αρχίζοντας από τὰ ποτὸ ἀραγοῦφαντα, τὰ γνωστὰ *μπιρουτζούκια* και φθάνοντας στὰ ποτὸ βαριά.

Υφαιναν και τὸ νήμα για τὰ πάνινα, ἀλλὰ τὰ περισσότερα ήταν μεταξωτά, μετὰ δὲ τὰ κεντούσαν ὑπὲρ το ἔθιμον κάθε κοριτσάκι τὸ πρώτο ἐργόχειρο που ἔκαμε πήγαινε να τὸ ρίξει στὸ ποτάμι. Ἔτσι υφαινοντας, κεντώντας και ῥάβοντας κάτω από την ὄδηγια τῆς μάνας ἢ τῆς μαστόρισας (ἔτσι λέγονταν οἱ ἰδικές κεντίστρες) κάθε κορίτσι που ἔφθανε σὲ ἡλικία, εἶχε ετοιμη τὴν προίκα σὲ ῥούχα τοῦ σπιτιοῦ και σὲ φορέματα. Τότε ἀρχιζε να πῆγε στοὺς χοροὺς. Ἐκεῖ δὲ γενόταν τὰ προξενία. Τὸ προξενιὸ συνήθως τὸ ἔκανε ἡ γυναίκα προξενήτρα ἢ ὁ παπᾶς. Αὐτοὶ θὰ πήγαιναν να βροῦν τοὺς γονεῖς, θὰ τάζαν και ἐὰν ἐρχόταν σὲ συνενόηση τὴν Κυριακὴ γινόταν ὁ ἀρραβῶνας.

Ἀρραβῶνες. Τὴν Κυριακὴ τὸ ἀπόγευμα ἐρχόταν οἱ καλεσμένοι, οἱ συγγενεῖς τοῦ γαμπροῦ και φέρναν τὰ δῶρα τῆς νύφης. Πρῶτα ἕνας δίσκος με κουφέτα, ἐπάνω δὲ μαντήλια μεταξωτά για τὰ πεθερικά, ἕνας ἄλλος ταβλᾶς (δίσκος) με τσεμπέρια και φλοῦδες και σένα μαντήλι μεταξωτὸ σκαλωμένα μαλαματικά (κοσμήματα) και φλουριά δεμένα με κορδέλες για τὴ νύφη. Ἐπειτα ἕνα σινί (ταψί) με χαλβὰ για να πάη γλυκὰ ἢ ζωη και δυὸ πῆτες μεγάλες ἀπὸ ζάχαρι κόκκινη, ζαχαρόπητες τῆς λέγαν, μέσα σὲ τοῦλι ἄσπρο και ἄσπρες κορδέλες. Αὐτὲς δὲν τῆς τρώγαν ἦταν για τὸν γαμπρὸ και τὴν νύφη τῆς φυλάγαν για τὴν βραδυὰ τοῦ γάμου. Οἱ συγγενεῖς τῆς νύφης ήταν ἀπὸ πρῖν. Ἀφοῦ ὅλοι μαζευόταν θὰ ἔπερνε ὁ παπᾶς να εὐλογήση τὰ δῶρα πρῖν τὰ δώση στὴν νύφη, θὰ τοὺς ἔνωσε τὰ χέρια και ἅμα τοὺς περνοῦσε τὰ δακτυλῖδια ἢ νύφη θὰ φύλαγε τὸ χέρι τοῦ γαμπροῦ, ἐκεῖνος

Απορία
Σιδηροί
• Θρακισί
Αθ. τ. 21
1970
- 321
- 332

δὲ τῶν πεθερικῶν. Ἐπειτα ἓνα κορίτσι, ἀδελφή συνήθως, τὸν ὀδηγοῦσε ἀπὸ τὸ χέρι γιὰ νὰ φιλήσῃ ὄλων τῶν γέρον καὶ παντρεμένων τὸ χέρι. Τὰ παλληκάρια καὶ κορίτσια ἀπλὸ μόνο χαρῆτισμό. Ἐπειτα τρατάραν γλυκίσματα, κουφέτα καὶ φεύγαν. Τὸ βράδυ ὁ γαμπρὸς καὶ τὰ παλληκάρια στὸ σπίτι του θὰ χορεύαν χωρὶς τὴ νύφη. Ὑστερα ἀπὸ ὀκτὼ ἡμέρες ὁ γαμπρὸς μὲ τοὺς συγγενεῖς θὰ ξαναπήγαινε στὴς νύφης, τὰ δὲ πεθερικά δίδαν πάλι δῶρα, μέναν λίγο, πρόσφεραν ποτὰ καὶ φεύγαν. Ὁ γαμπρὸς σαυτό τὸ μεταξὺ δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ δῆ τὴν νύφη. Τὴν ἄλλη Κυριακὴ πάλι ἡ νύφη μὲ τοὺς δικούς της πήγαινε στοῦ γαμπροῦ καὶ γινόταν τὰ ἴδια. Ὡς πού νὰ γίνῃ ὁ γάμος, ὁ γαμπρὸς πήγαινε κάθε Κυριακὴ νὰ δῆ τὴν νύφη, πάντα συντροφευμένος ἀπὸ συγγενεῖς.

Χαρά. Ὅταν θὰ γινόταν ὁ γάμος, ἡ ἡμέρα τῆς στέψεως ἦταν Κυριακὴ, αἱ προετοιμασίαι ἀρχίζαν ἀπὸ τὴν Πέμπτην ποὺ ἀπλώναν τὰ προικιά γιὰ νὰ ἔρθουν νὰ τὰ δοῦν. Τὴν Παρασκευὴ τὸ πρωῒ θὰ πήγαιναν τὴν νύφη μὲ συνοδεία στὸ λουτρό (χαμάμι), ἔμπρὸς τὰ βιολιὰ ποὺ τὴν συνοδεύανε ὡς τὴν ἄκρη τῆς συνοικίας καὶ τὰ κορίτσια καὶ αἱ φίλες καὶ αἱ γυναῖκες ποὺ πήγαιναν μαζὺ μὲ τὴν νύφη γιὰ τὸ λούσιμο. Στὸ γυρισμὸ πάλι τὴν προῦπαντοῦσαν κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο. Τὴν Πέμπτη τὸ βράδυ ὅμως ὅλες αὐτὲς ποὺ θὰ πήγαιναν μαζὺ μὲ τὴν νύφη στὸ λουτρό, μαζεύονταν καὶ χορεύαν ἕως τὰ μεσάνυχτα, τὸν τελευταῖο δὲ χορὸ, πρὶν κοιμηθοῦν τὸν λέγαν τῆς *κινᾶς*, βάζαν μέσα σένα τᾶσι ἢ σὲ μιὰ βαθειὰ κούπα μιὰ ὀκτὰ *κινᾶ* καὶ τρία κερὰ στερεῶναν ἀναμμένα, ἡ νύφη θὰ ἔσεργε τὸ χορὸ, μετὰ τὸ πρῶτο γύρο τὴν διαδεχόταν ἡ ἀδελφὴ καὶ μετὰ ὅλα τὰ κορίτσια, κατὰ σειρά συγγενείας, ἔπειτα δὲ αἱ γυναῖκες. Τὸν χορὸ συνόδευε ἓνα εἰδικὸ τραγοῦδι τὸ ἐξῆς:

Βάλτε *κινᾶ* στὰ νύχια της
καὶ μύσχο δτὰ μαλλιὰ της
(Νὰ γίνῃ ἡ νύφη ὡμορφη)
Βάλτε χόγλο στὰ φρούδια της
κι' ἔληνὰ στὸ μάγουλό της.

Σιγανὰ, σιγανὰ βρέχει
βροχὴ σιγανὰ, ψιχαλίζει,
ὡς πού νὰρθῇ τὸ πουλι
νὰ πῆ κρυφὸ στ' αὐτί.

Σὰν παναγιὰ γραμμένη
σὰν νυφοπούλα στὸ χαρτί
ἦταν ζωγραφισμένη.

Μετὰ χορεύανε καὶ οἱ ἄνδρες καὶ ὅταν τελείωνε ὁ χορὸς θὰ φεύγανε ὅλοι ἐκτὸς ἀπὸ τὰ κορίτσια ποὺ μέναν νὰ κοιμηθοῦν μὲ τὴν νύφη. Πρὶν πλαγιάσουν βάζαν ὅλες *κινᾶ* στὰ νύχια γιὰ τὸ λουτρό. Τὴν Παρασκευὴ βράδυ μαζεύονταν τὰ ἀνδρόγυνα, κανένα δὲ κορίτσι, τρώγανε, πίνανε καὶ χορεύανε ἕως τὸ πρωῒ. Τὸ Σάββατο ἐτοιμάζονταν γιὰ τὸ γάμο, καθάριζαν

τὸ σπίτι, ψῆγαν τὰ φαγητά, γλυκά. Μετὰ θὰ ἔφθανε ὁ κουμπάρος νὰ πάρῃ μὲ τὰ παλληκάρια τὴν προῖκα. Τὸ σεντούκι ἀπὸ καρδιά, ποὺ ἦταν ἄδειο γιὰτὶ ὅλα τὰ κρατοῦσαν στὰ χέρια. Δύο ἢ παραπάνω στρώματα, δύο παπλώματα, μαξιλάρια, ὑφαντὲς καὶ πλεκτὲς κουβέρτες. Σεντόνια, κρεβατόγυροι, μαξιλαροθῆκες ἀπὸ μεταξωτὸ *μπιρουντσούκι*, ὅσα περισσότερα πουκάμισα μεταξωτὰ γυναικεῖα, ἀνδρικὰ μέσα σὲ σινιά (ταψιά), φορέματα, δηλ. φουστάνια ἐξωτερικὰ, σεντόνια πάνινα, μπακιρικὰ ποὺ τὰ κρατοῦσαν μικρὰ παιδιὰ, σκεπάσματα ὑφαντὰ καὶ κεντητὰ στὸν ἐργαλειὸ ἢ στὸ χέρι. Βρακοζῶνες ἀνδρικές (ζουνάρια) γιὰ τοὺς ἄνδρες καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ κεντημένες. Σκεπάσματα (γιὰ τὰ σινιά) κεντημένα μὲ βελονιὲς ῥίζα, διπλόρριζα, συμυραΐκες, πολιτικὲς κτλ. Συνήθως ἓνα σινὶ δλόχουσο, μὲ μεταξωτὲς φλοῦδες, γεμάτο. Μεσάλινα (μεγάλια κομμάτια ὑφαντὰ ποὺ μεταχειρίζονται ὡς γενικὴ πετσέτα, ὥστε ὅλη ἡ οἰκογένεια νὰ τὴν πέρνῃ στὰ γόνατά της στὸ γύρο), οἱ ἄκρες κεντημένες. Πιστιμᾶλια (μεγάλες πετσέτες σὰ μικρὰ σεντόνια γιὰ τὸ χαμάμι, χρωματιστά). Μπόγους ἀρκετοὺς (τετραγωνικὲς πετσέτες ποὺ βάζαν τὰ δοῦχα καὶ ἄλλους ἐπιτηδες γιὰ τὸ χαμάμι). Σκεπάσματα γιὰ τὰ πινακωτήρια (ξύλινες θῆκες γιὰ ψωμί). Σκεπάσματα γιὰ τοὺς σοφάδες. Ἐνα τοῖκοδι (τραπέζι μὲ τρία πόδια). Σκαμνιά τετράγωνα (κάθε κορίτσι τὰ ἔπερνε γιὰ προῖκα). Ἐπάνω δὲ στὸ σπίτι βάζαν ἓνα τετράγωνο μεταξωτὸ σκεπασμα καὶ τοποθετοῦσαν τὰ γλυκὰ τὰ στραγάλια, οὔζο, σιρόπια καὶ ἓνα πιάτο ζάχαρι μὲ κουταλάκι, ὃ καθένας δὲ ἔπερνε. Χαμηλὰ στογγυλὰ τραπέζια ποὺ κάναν τοὺς γιουφκάδες (χυλόπητες), πλαστήρια βέργες πρὸς πλάθαν (ἢ κάναν τὸν τραχανὰ ἢ τὸ κουσκούσι), ἀσπρόρουχα, τσεβρέδες μὲ περίφημα κεντήματα χρυσᾶ καὶ ὅτι ἄλλο χρειαζόταν γιὰ ἓνα σπιτικό, χαλιά, ἀσημένια ζάρφια γιὰ τὸν καφέ, πιτάκια κτλ.

Ἄλλα δὲ αὐτὰ τὰ πῆγαιναν στοῦ γαμπροῦ· ὅταν δὲ φθάναν στὸ σπίτι ὁ κουμπάρος στεκόταν στὴν πόρτα καὶ ἔπερνε τὰ πράγματα στὸ καθένα δὲ ἔδινε ἓνα νόμισμα ἢ πολλὰ ἀναλόγως, ἐὰν ἦταν μεγάλο τὸ εἶδος ποὺ μέτεφερε ἢ μικρό. Ἀφοῦ δὲ τελείωναν εἶχε ἔτοιμα ὁ γαμπρὸς τρία σινιά, τὰ δῶρα τῆς νύφης· γιὰ τὸ γάμο· τὰ πέρναν τὰ παλληκάρια καὶ τῆς τὰ πηγαιναν. Στὸ πρῶτο ἢ γοῦνα, τὴν λέγαν *μηλόγουνα* ἢ *σαμουρόγουνα* (σαμούρ), γιὰτὶ γύρω-γύρω στὸ λαιμὸ καὶ ἀπὸ κάτω ἕως ἐπάνω εἶχε μῆλο ἢ σαμούρ· ἀπὸ μέσα εἶχε πρόστυχη γοῦνα, ἀπέξω ἀτλάζι μαῦρο ἢ τσόχα μπλε κεντημένη στὰ μανίκια ἢ ἐπάνω μὲ χρυσό. Μέσα δὲ καὶ τὸ πάτημα τῆς νύφης ἓνα φουστάνι μεταξωτό· λεγόταν ἔτσι γιὰτὶ ἡ νύφη ὅταν ἔβγαине ἀπὸ τὸ σπίτι τὸ βάζαν στὸ κατόφλι νὰ τὸ πατίσῃ. Τὰ παπούτσια τῆς κάλτσες καὶ τὴν ζώνη τὴν χρυσῆ ποὺ θὰ φοροῦσε, μιὰ ταμπακέρα ἀσημένια ἢ μαλαματένια γεμάτη χρυσᾶ ἢ ἀσημένια νομίσματα, ἓνα ζευγάρι παντοῦφλες κεντημένες μὲ χρυσὴ κλωστή. Στὸ δεύτερο τὰ δῶρα γιὰ

τὸν πεθερό, πεθερά, συγγενεῖς, φουστάνι σαλβάρι, πουκαμίσα στὰ κορίτσια φουστάνια, ἓνα φουστάνι γιὰ τὴν μαστόρισα, μαντήλια γιὰ τὰ παλληκάρια. Στὸ τρίτο ἓνα ταβλά (ταψί) χαλβὰ ἄσπρο καρδένιο· ἐπάνω σχηματίζαν κουκλίτσες, ξυλοπάπουτσα (τακούργια) λουλούδια. Τὸν χαλβὰ τὸν σκεπάζαν μὲ χαρτί ψιλό, ἐπάνω δὲ κόκκινη φλούδα γύρω χρυσά.

Στὸ τέλος δὲ ἐρχόταν ἓνα παλληκάρι καὶ κρατοῦσε στὰ χέρια ἓνα καθρέπτη γιὰ δῶρο τῆς νύφης. Ἐφοῦ τὰ φέρναν μέσα στὰ ἴδια τὰ σινιά, ἡ νύφη ἔβαλε τὰ δῶρα τοῦ γαμπροῦ. Δύο ἢ περισσότερα πουκάμισα μεταξωτά, ἓνα σῶβρακο, δύο ζευγάρια κάλτσες, ἓνα κορδόνι πλεκτὸ μὲ χάνδρες ἢ μπρισίμι γιὰ τὸ χέρι, μία βρακοζώνια (ζουνάρι) μεταξωτὴ μὲ χρυσὸ δουλεμένη, ἓνα πουκάμισο πάνινο ὑφαντὸ στὸ σπίτι, μιὰ σακούλα χρυσὴ πλεγμένη στὸ χέρι, ἓνα ζευγάρι παντοῦφλες κεντημένες ἢ μὲ μετάξια ἢ χρυσὴ κλωστή ἢ μαλλιὰ καὶ στὰ πεθερικά πουκάμισα, τσεβρέδες καὶ μαντήλια μεταξωτά. Αὐτὰ δὲ ὅλα τὰ ξαναπήγαιναν στοῦ γαμπροῦ τὸ σπίτι. Τὴν Κυριακὴ ὅλα τὰ κορίτσια μετὰ τὴν ἐκκλησία, μαζευόταν στὸ σπίτι τῆς νύφης γιὰ νὰ τὴν ντύσουν, τὴν κάθιζαν, ἀφοῦ δὲ τὴν εἰτοίμαζαν τῆς ὄρχαν ἓνα πέπλο κόκκινο κεντημένο μὲ χρυσά, ποὺ τὸ λέγαν χατζῆ-ἄλοῦ. Θὰ τὴν πέρναν τότε καὶ θὰ τὴν πηγαίνουν στὸ πλαϊνὸ δωμάτιο ὅπου τὴν κάθιζαν σὲ μιὰ καρέκλα. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ντυσίματος ὑπῆρχαν τέσσερα παιδιὰ δυὸ ἀγόρια καὶ δυὸ κορίτσια, μὲ τέσσερα κερὰ ἀναμμένα, καθόντουσαν γύρω στὴν νύφη σὲ σχῆμα τετραγώνου, συγχρόνως δὲ τραγουδοῦσαν.

Τὰ κορίτσια :

Βάλτε καρέκλα ἐκλεκτὴ νὰ κάτση ἡ νυφούλα
νὰ τὴν στολίσουν οἱ ὄμορφες ὡσὰν βασιλοπούλα
Ἡ νύφη μας εἶναι ὄμορφη σὰν Παναγιὰ γραμμμένη
σὰν φραγκοπούλα στὸν χαρτί εἶναι ζωγραφισμένη.

Στὸ τέλος φέρναν μιὰ πῆττα ἐπίτηδες ζυμωμένη καὶ τὴν βάζαν στὸ κεφάλι τῆς νύφης ὅπου τὴν κόβαν. Αὐτὴ τὴν πῆττα τὴ ζυμώνανε τὴν Πέμπτη τὸ πρωτὶ, αἱ γυναῖκες καὶ τὰ κορίτσια λέγαν, δὲ ὅτι κἀναν τὰ προζύμια τῆς νύφης.

Μέσα βάζαν πολλοὺς παραδες ἢ γρόσια. Κατὰ τὸ κόψιμο (στὸ κεφάλι τῆς νύφης), πρῶτα πέρναν τὰ κορίτσια, τὸ ἄλλο τὸ βάζαν μέσα σένα πανέρι καὶ τὸ μοίραζαν στοὺς καλεσμένους. Μετὰ κάθιζαν στὰ γόνατα τῆς νύφης ἓνα μικρὸ ἀγοράκι, ὥστε τὸ πρῶτο παιδί νὰ γίνῃ ἀρσενικό, ἔπειτα ἐρχόταν ὁ ἀδελφὸς τῆς νύφης νὰ τῆς βάλῃ τὰ παπούτσια (ἐὰν δὲν εἶχε ἀδελφὸ ὁ θεῖος). Αὐτὰ εἶχαν μέσα ὄψι καὶ νομίσματα χρυσά, ἡ νύφη ἦταν ὑποχρεωμένη νὰ τὰ φορῆ ἔτσι. Μετὰ τὴν μεταφορὰν στὸ ἄλλο δωμάτιο, ὅπου θαρχότον ὁ κουμπάρος μὲ τὸ γαμπρό.

Τὴν Κυριακὴ τὸ πρωὶ θὰ πῆγαινε ὁ μπαρμπέρης¹⁾ μὲ τὴν λεκάνη του καὶ τὰ ξυράφια, ψαλλίδια, γιὰ νὰ ἐτοιμάσῃ τὸν γαμπρό, ἐκεῖ μαζεύονταν ὅλα τὰ παλληκάρια. Ἀφοῦ ξυριζόταν, ἔρχιχεν ὁ γαμπρὸς μὴ λίρα στὴν λεκάνη καὶ ἄλλα νομίσματα οἱ συγγενεῖς, αὐτὰ τὰ ἔπερνε ὁ μπαρμπέρης. Μετὰ θὰ πῆγαινε νὰ πλυθῆ, ἔπειτα δὲ νὰ ντυθῆ. Κρατοῦσαν δὲ καὶ ἐδῶ τέσσερα κερὰ ἀναμμένα, κόβαν καὶ σαυτουνοῦ τὸ κεφάλι τὴν πῆττα, τὴν μοιραζόταν δὲ τὰ παλληκάρια.

Ὅταν αὐτὰ τελείωναν καὶ ὁ γαμπρὸς ἦταν ἕτοιμος μαζὺ μὲ τὰ παλληκάρια καὶ τὰ παιχνίδια ἔμπρὸς (βιολιά), πηγαίναν νὰ πάρουν τὸν κουμπάρο ἀπὸ τὸ σπίτι του καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στῆς νύφης. Μόλις φθάναν στὸ σπίτι τῆς νύφης, κλείναν τὴν πόρτα τῆς κάμαρας ποὺ ἦταν μέσα. Τότε ὁ κουμπάρος θὰ κτυποῦσε τρεῖς φορὲς μὲ τὸ πόδι, ἀπὸ μέσα ῥωτοῦσαν ποῖος εἶναι αὐτὸς ποὺ κτυπᾷ.—Κουμπάρος μὲ τὸν Γαμπρὸ, ἀνοῖξε.— Πρέπει νὰ τάξετε δῶρα καὶ μετὰ θάνοῖξομαι.—Θὰ σὰς δώσομαι ἓνα ἀρνὶ ψητό, μὲ παιχνίδια καὶ κρασί.—Ποῦ;—(Τὸ ὄνομα τῆς ἐξοχῆς θὰ ὄριζαν)—Μετὰ δίναν μὴ στὴν πόρτα, μπαίναν μέσα, πῆγαιναν καὶ στέκοταν μπροστὰ στὴ νύφη. Ἡ νύφη φιλοῦσε πρῶτα τοῦ κουμπάρου τὸ χέρι ἔπειτα τοῦ γαμπροῦ, ἐκεῖνος τῆς πατοῦσε τὸ πόδι γιὰ νὰ εἶναι ὑποταταγμένη. Ἐπειτα ὁ γαμπρὸς πῆγαινε νὰ φιλήσῃ τῆς πεθερᾶς τὸ χέρι. Δυὸ κορίτσια κατόπιν πέραν τὴ νύφη νὰ τὴν βγάλουν ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι, πατοῦσε τὸ φουστάνι στὸ σκαλοπάτι. *Στὸ κατώφλι δὲ τὴν βάζαν νὰ χαίρει τρεῖς φορὲς, ἐκεῖ δὲ ὁ κουμπάρος ἔδινε τὸ κόκκινο μαντήλι στὴν νύφη αὐτὸς κρατοῦσε τὴν μὴ ἀκρὴν καὶ τὸ κατέβαζε τρεῖς φορὲς γιὰ νὰ προσκυνήσῃ ἢ νύφη, ἐνῶ τὰ κορίτσια τραγουδοῦσαν *Προσκύνα νύφη τὴν πόρτα σου κάνε καὶ τρεῖς μετάνοιες.* Ἡ νύφη δὲ, ἀπαντοῦσε τραγουδιστά: *Πηγαίνω μάννα μου κι' ἔχει γιὰ, ἀφίνω γιὰ στὴ μάννα μου καὶ γιὰ εἰς τὸν μπαμπά μου, ἀφίνω γιὰ στὰ ἀδέλφια μου, ἀφίνω γιὰ στὴ γειτονιά καὶ στὶς γειτονοπούλες.* Ἄλλοῦ θε ἔχω γεννηθῆ κι' ἄλλοῦ θε θὰ γεράσω. Ἀφοῦ τελείωναν μπροστὰ τὰ βιολιά, ἔπειτα ἡ νύφη ποὺ τὴν κρατοῦσαν τὰ κορίτσια, πῆγαιναν στὴν ἐκκλησία. Στὸ δρόμο δὲν ἔπρεπε νὰ κυττάξῃ καθόλου. Τὰ μάτια νὰ εἶναι κατεβασμένα, γιὰτι ἄλλοιῶς θὰ τὴν λέγαν *ἔσκαπνιστήρα.* Ἐπειτα ὁ κουμπάρος μὲ τὸ γαμπρὸ καὶ μετὰ οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ καλεσμένοι. Ὅλες οἱ γυναῖκες φοροῦσαν δυὸ *τσιλέδες* (πολλὰ μαζὶ) ἀπὸ τέλια ἔως κάτω καὶ *σιματάδες* ποὺ κάναν φοβερὸ κρότο (κάτι φύλλα χουσὰ σὰν φλουρὶ ποὺ ὄταν περπατοῦσαν καὶ φουσοῦσε κάναν κρότο). Αὐτὰ τὰ φοροῦσαν στὸ κεφάλι. Ἐτσι πῆγαιναν στὴν ἐκκλησία ὅπου γινόταν ἡ τελετὴ, ὅταν ἄρχιζε, ἔπρεπε γύρω στὸ ζευγάρι νὰ εἶναι πολὺ συγ-*

1) Λ. Τ. Κουρεύς.

γενεῖς γιατί τὴν ὥρα πού τοὺς στεφάνωνε καὶ τοὺς χώριζε μὲ τὸ Εὐαγγέλιο λέγαν πῶς ὅσοι θέλαν νὰ βλάβουν τὸ ἀντρόγυνο πλησιάζαν καὶ πάνω τους λέγαν. Τοὺς δένουμε καὶ θέλουμε νὰ πεθάνουν· γι' αὐτὸ ὅταν νύψαν τὸν γαμπρὸ τοῦ δίναν καὶ ἔδενε ἓνα κόμπο, ἔλεγε δέ, μόνος μου δένουμαι, μόνος μου θὰ λυθῶ. Ὅταν δὲ τελείωνε πήγαιναν ὅλοι μαζί στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ. Ἡ πεθερὰ δὲν ἔπρεπε πρώτη νὰ παρουσιασθῇ στὴν νύφη· τὸ εἶχαν γιὰ γρουσουζιά. Ἀφοῦ χαιρετοῦσαν τὸν πεθερὸ καὶ τοὺς ἄλλους ἀρχίζαν τὸν χορὸ. Ὅταν δὲν χόρευαν οἱ γυναῖκες βάζαν τὰ χέρια πάντα στὰ τσεπάκια. Ὅταν ἐρχόταν ἡ ὥρα καθόταν στὸ τραπέζι καὶ τραγουθοῦσαν ὅλοι μαζί τὸ καθιερωμένο τραγοῦδι :

Τὴν Τράπεζα τὴν ἀργυρῆ

θέλω νὰ τὴν τιμήσω

μὲ μόσχους, μὲ γαρούφαλα

θέλω νὰ τὴν στολίσω,

Τριγύρω, γύρω ἄρχοντες

καὶ δώδεκα ἀποστόλοι

νὰ ζήση ἡ νύφη κι' ὁ γαμπρός

κι' ὅλο τὸ νυφοστόλι.

Τρία χρυσὰ γαρούφαλα μὲς' ἀσημένιο τάσι,

τ' ἀνδρόγυνο πού γίνεκε νὰ ζήση νὰ γεράση.

Στὸ σπίτι πού πατήσαμε πέτρα νὰ μὴ ῥαγίσῃ

κι' ὁ νοικοκύρης τοῦ σπιτιοῦ χρόνια πολλὰ νὰ ζήση.

Νὰ ζήσουν χρόνια ἑκατὸ καὶ τέκνα ν' ἀποκτήσουν,

στὸν ἅγιο τάφο τοῦ Χριστοῦ νὰ πᾶ' νὰ προσκυνήσουν

Ἐμεῖς ἐδῶ δὲν ἤλθαμε νὰ φᾶμε καὶ νὰ πιοῦμε,

μόνο τοὺς ἀγαπούσαμε κι' ἤλθαμε νὰ τοὺς δοῦμε.

Μετὰ ὁ παπᾶς ἔλεγε τὴν εὐχὴ καὶ καθόταν στὸ πρῶτο τραπέζι. Ἡ νύφη, ὁ γαμπρός, τὰ πεθερικά καὶ μόνον ἀντρόγυνα. Στὸ δεύτερο, παλληκάρια ἀπὸ τρίτο κορίτσια στὸ τέταρτο παιδιά. Μετὰ ἀφοῦ τελειῶναν χορὸ ἔπειτα σπῆτια τους. Τὸ πρῶτ' ἡ πεθερὰ καὶ οἱ ἄλλες γυναῖκες θὰ πηγαῖναν νὰ δοῦν, ἐὰν δὲ ἡ νύφη ἦταν ἐντάξει στέλναν δῶρα στὴν μάννα τῆς καὶ τὴν καλοῦσαν νὰ ἔλθῃ. Καὶ ὅλοι μαζί δίναν ἄλλα δῶρα τῆς νύφης πού περνοῦσε ἀπὸ τὸν καθένα μὲ ἓνα δίσκο. Μέναν καὶ τρώγαν μπουγάτσες καὶ γλυκό. Τὸ μεσημέρι ἄλλο τραπέζι. Τὸ ἀπόγευμα ἡ κουμπάρα θὰ καλοῦσε ὅλες τὶς γυναῖκες καὶ τοὺς ἄνδρες νὰ τοὺς δώσῃ οὔζο, ἀφοῦ βάζαν μέσα κόκκινο χρῶμα τὸ προσφέραν μαζί μὲ κουφέτα γιὰ νὰ καταλάβῃ ὁ κόσμος τὴν παρθενιά. Ἐπειτα τὰ παλληκάρια καὶ τὰ κορίτσια πήγαιναν στὴν νύφη· ἐκεῖ χόρευαν αὐτὴ, δὲ τοὺς χάριζε ἓνα μεταξωτὸ μαντήλι. Μετὰ τελείωνε. Σὲ ὁκτὼ μέρες ξαναπέρναν τὴ νύφη μὲ ὅλους τοὺς συγγενεῖς πήγαιναν στὴν ἐκκλησία. Ὁ παπᾶς δὲ μέσα σένα

μεγάλο δίσκο στο τέλος της λειτουργίας έβαζε τὰ αντίδρα, τὴν νύφη στὸ γυναικωνίτην καὶ τὸν γαμπρὸ κάτω, βάζαν δὲ νομίσματα γιὰ τὸν παπᾶ· τὸ λέγαν (τῆς νύφης ὁ παρᾶς). Ἐπειτα πήγαιναν δῶρα στὸν κουμπάρο πουκάμισα μεταξωτά, φλοῦδες, μαντήλια. Ἡ κουμπάρα ἔδινε στὴ νύφη φλουριά, τῆς ἔκανε δὲ τὸ τραπέζι. Ἐτσι τελείωναν ὅλες οἱ τελετές. Καὶ λέγαν ὅτι ζοῦσαν ἐκεῖνοι καλὰ καὶ μεῖς καλλίτερα.

Διάφορα. Ἐὰν ἀποκοῦσαν παιδι θὰ πήγαινε ἡ μαμὴ στὴν νονά, θὰ ἔλεγε τὰ καλορίζηκα γιὰ νὰ πάρη δῶρα (αὐτὸς ποὺ στεφάνωνε ἔπρεπε νὰ βαπτίση καὶ τὰ παιδιὰ) καὶ ἔπειτα στοὺς συγγενεῖς.

Τὴν εἰδοποίηση τὴ λέγαν *Μεσντέδες*. Τὸ μεσημέρι θὰ κόβαν μιὰ πῆττα μὲ βούτυρο. Τὸ κομμάτι τῆς μητέρας τὸ κρατοῦσαν γὰ τὸ φᾶνε ἀργότερα. Μετὰ δώριζαν στὸ παιδι διάφορα νομίσματα, μικρὰ μεταξωτά παπλωματάκια κεντημένα μὲ χρυσὸ καὶ ροῦχα. Ἐπὶ σαράντα μέρες κάθε βράδυ μαζί μὲ τὴν λεχοῦσα ἡ μητέρα της καὶ ἡ πεθερά της κλινοῦσαν στὴν κάμαρα, κλίναν δὲ καλὰ τίς πόρτες καὶ τὰ παράθυρα δὲν ἀνοίγαν δὲ παρὰ τὸ πρωί. Τὸ εἶχαν γιὰ γρουσουζιά καὶ ὅταν ἀθάινε κάτι ἢ ἡ μητέρα ἢ τὸ παιδι ἀπὸ ξωτικά. Ὅπως καὶ κατὲ μπροστά σὲ ξένους δὲν βύζανε γιὰ τὸ κακὸ μάτι. Στῆς σαράντα γινόταν ἡ βαπτίση πάντα στὴν Ἐκκλησία. Ἡ μαμὴ ἔπαιρνε τὸ παιδι. Ἡ μάνα, ὁ μπαμπᾶς καὶ πεθερικά δὲν πηγαίναν. Ἡ κουμπάρα καὶ συγγενεῖς μόνο ἀμα τελείωνε τότε τὸ φέρναν σπίτι καὶ ἔτσι πήγαινε ἡ μητέρα νὰ τὸ πάρη. Παιδιὰ ἢ παλληκάρια θὰ τρέχαν ἀπὸ πρὶν νὰ ποῦν τὸνομα γιὰ νὰ πάρουν δῶρα.

Πρόληψις. Ὅταν βύζανε καὶ ἔκανε πίξημο πρὶν σαραντήση (σαὐτὸ ἔφταιγε γιὰτὶ ἔφαγε τὸ στόμα τοῦ ψαριοῦ ὅταν ἦταν ἔγκυος), ἔπαιρνε στὴν ἀγκαλιὰ τὸ μωρὸ τὸ πήγαινε στὴν κουζίνα, ἐκεῖ εἶχαν κάτι ξύλα ποὺ κόβαν τὸ κρέας (*κυγκατζιάκ*) καθόταν ἐπάνω καὶ τὸ βύζανε. Τότε περνοῦσε. Ἐπίσης ἐὰν στὸ ἴδιο διάστημα 40 ἡμερῶν ἔκοβε τὸ γάλα ἐντελῶς τῆς μάνας, εἶχαν ἕνα μέρος ἀγιάσματα καὶ πήγαινε ὁ πατέρας καὶ ἡ μητέρα ἀφοῦ πίστευαν. Ἦταν ἕνα παλιὸ Βυζαντινὸ κάστρο, ὅπου ὅπως λέγαν ἕνας Αὐτοκράτωρ μὲ τὴν γυναῖκα του, ἔτυχε νὰ τοὺς πολιορκήσουν ἐχθροί. Πρὶν πεθάνη ἡ βασίλισσα εἶπε· τὸ στήθος μου νὰ μείνη σὲ τοῦτο τὸ μέρος ἴσως ἔλθῃ τὸ παιδι μου νὰ βιζάξῃ καὶ ὅποιος μάνας στερέψει τὸ γάλα, νὰ πέρνη, θὰ βροῖσκῃ γιαιριά. Ἦταν μιὰ πέτρα σὰ στήθος ἔσταξε νερό. Ἐξυναν τὴν πέτρα, πέρναν καὶ νερὸ τὰ βάζαν μαζί σένα ποτήρι ὅπου γίνεται ἄσπρο σὰ γάλα. Τὸ πίναν καὶ πίστευαν πῶς γιαιρευόταν.

Ξωτία Γιὰ νὰ διασκεδάζουν μαζευτόταν μόνο γυναῖκες, ἢ κάθε μιὰ ἔβαζε χρήματα, ἔπαιρναν τὰ ὄργανα, γλυκά, πολλὰ σιρόπια, εἶχαν ὀρίσει δὲ ἀπὸ πρὶν ἕνα σπίτι, ἐκεῖ διασκεδάζαν ἕως τὸ πρωί. Χόρευαν,

τραγουδοῦσαν. (Πολὺ παλιὰ ὅταν δὲν εἶχαν ὄργανα εἶχαν ἓνα τσαγγὲ (ντέφι), πὺν κτυποῦσαν ἑυθμικὰ). Ἐνα ἀπὸ τὰ τραγούδια :

Γραμματικὸς γράφει γραφή
ἔξω στὸ φεγγαράκι
τὸ χέρι του σκανδάλησε
καὶ χύθηκε μελάνη.
Βάζει ντελάλη στὰ χωριά
ντελάλη στὰ βελαέτια
πὺς ἔχει σκάφη ἀργυρῆ
λελὲν μαλαματένια
νὰ πλίνη ὁ νιὸς τὰ ρουχὰ του, τὰ χρυσομεταξένια
Βασιλοπούλα τᾶκουσε, ἀπὸ τὸ παραθύρι,
ἐγὼ ἔχω σκάφη ἀργυρῆ λελὲν μαλαματένια
νὰ πλύν' ὁ νιὸς τὰ ρουχὰ του τὰ χρυσομεταξένια.

Μετὰ λέγαν ἓνα τραγούδι γιὰ τὸν ἄντρα πὺν γυρίζει ἀπὸ τὴν ξενη-
τιά. Τὸ λέγαν δυὸ παρέες.

α) Ποιὸς εἶν' αὐτὸς οἱ πὺν βόντὰ
τόρα αὐτὴ τὴν ὄρα.
β) Ἐγὼ εἶμαι κόρη καὶ ἀνοῖξε τὴν πόρτα τὴν καρένια
Κι' ἔχω δυὸ λόγια νὰ σοῦ πῶ
καὶ κεῖνα ζαχαρένια.
Θυμάσαι πὺν κερθόμαστε
οἱ δυὸ στὰ παραθύρι
καὶ σμίγαμε σιγὰ-σιγὰ τὰ δυὸ μας χεῖλη.
Θυμάσαι τὰ ῥόδα πὺν σούστελνα
μὲς σὲ χρυσὸ μαντήλι,
τὰ μῆλα τὰ ῥοδάκηνα
τὰ τροφαντὰ κεράσια.

Τῆς λέει τὰ σημαδιακὰ τοῦ σπιτιοῦ:

Χρυσὴ κανδήλα καίγεται
στὴν μέση τοῦ ὄντᾶ σου
καὶ φέγγει καὶ στολίζεσαι
καὶ βάζεις τὰ χρυσᾶ σου.
Βάζεις τὸν ἥλιο πρόσωπο
καὶ τὸ φεγγάρι στήθος
βάζεις καὶ τὸν Ἀὔγερινὸ
διαμάντι δακτυλίδι.
α) Ἀνοῖχτε πόρτες διάπλατα νὰ μπῆ ὁ νοικοκύρης.

Και αφού λέγαν κάμποσα τραγούδια, ντυνόταν μασκαράδες ή παίζαν διάφορα παιχνίδια. Τα κίοσια (ήταν δυο ομάδες, επάνω δὲ σὲ ἓνα χαμηλό σκαμνί, εἶχε 24 τρίπες, 12 ἄσπρες 12 μαῦρες και ἄλλα τόσα ξυλαράκια ἄλλα, τέσσερα χειρίδια, τὰ ὀνόμαζαν πέτρες, πιγκὸς και κίοσια, σύμφωνα δὲ μὲ τοὺς ὄρους τοῦ παιχνιδιοῦ, πέζαν ἀπὸ κάθε ομάδα σειρά-σειρά ὅλες οἱ γυναῖκες (ὄχι πὺ πολὲς ἀπὸ ἕξη σὲ κάθε ομάδα). Στὸ τέλος ὅποια ομάδα κατώρθωνε νὰ πάρη στήν κατοχή της τὰ ξυλάκια (πέτρες) κέρδιζε. Ἐπειτα παίζαν τὸ τσαρακμάν. Ἐνα ξύλο ψηλὸ μὲ τρία πόδια, τὸ στήναν, εἶχε ἢ κάθε μιὰ ἀπὸ μιὰ βέργα, τὴν πετοῦσε ἐὰν τὸ ἔρριχνε κάτω κατὰ ὄρισμα ἢ τρόπο, κέρδιζε. Καὶ ἄλλα παιχνίδια, τὶς ἀμάδες κτλ. Οἱ γρηῆς πλέκαν ἢ λέγαν παραμῦθια κατὰ συντροφιάς. Αὐτὸ βαστοῦσε ὡς πὺ νὰ ξεμερώση για νὰ πάη ἢ κάθε μιὰ σπίτι της.

ΦΟΡΕΣΙΑ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ

Ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ φουστάνι ἀποτελεῖτο συνήθως ἀπὸ

μεταξωτό, σατέν, στάφες, μοναφίδες, χρῶμα βυσσινί, κόκκινο γιλάζι, μόνικο (λιλά). Ἡ φούστα πάλι σουρωτή στή μέση, ἦταν μακρὰ και ὅσο τὸ δυνατὸν πὺ πλούσια εἰς ἐμφάνισιν. Ἀπὸ τὸ ἴδιο ὕφασμα ἐσυνεχίζετο ἓνα μπουστάκι, χωρὶς μανίκια, ἐμπρὸς ἀνοικτὸ σὲ σχῆμα μπλαστρὸν και ἐνωμένο μὲ τὴν φούστα διὰ νὰ τὴν συγκρατῇ στή μέση. Πάνω ἀπὸ τὸ μπουστάκι ἓνα βελουδένιο ἢ τσόχινο κοντογοῦνι, χρῶμα κόκκινο, βυσσινί ἢ μαῦρο. Μὲ φαρδιὰ μακριὰ μανίκια (για νὰ φαίνεται τὸ πουκάμισο) κεντημένο μὲ χρυσὸ τρία δάκτυλα φάρδος, γύρω-γύρω στὸ λαιμὸ, μανίκια, γιακά. Ἀπὸ μέσα ἓνα μεταξωτὸ ἄσπρο πουκάμισο ὕφαντὸ στὸ σπίτι, μὲ φαρδιὰ μανίκια πὺ τελείωναν ἐργασμένα μὲ βελόνα (μὲ ἄσπρο μετάξι), τὸ τελείωμα λεγόταν τσιμπίτσια.

Ἀπὸ τὴν ἴδια ἐργασία εἶχε στὸ λαιμὸ και μπροστά. Ἀπὸ μέσα ἓνα μισοφόρι χασεδένιο μὲ ταντέλα κάτω, ἔφθα-

νε δὲ ὡς ἐπάνω (ὅπως τὸ ἐξωτερικὸ φουστάνι), ἐφρόντιζαν νὰ τὸ βάλουν πολὺ κόλλα, ὥστε νὰ στέκεται καὶ τὰ τρίζη. Ἐντὶ δὲ παντελόνι, ἓνα σαλβαῖρι πού τὸ ὕφαιναν μόνες τους. Παπούτσια λουστρίνι, δετὰ, κάλτσες δὲ πλ-γμένες στὸ σπῖτι χρώματος ἄσπρου. Μιὰ ζώνη ἐπάνω ἀπὸ τὴν μεταξωτὴ φούστα ἀπὸ βελουδο κόκκινο ἢ βυσσινί, κεντημένη ὅλη μὲ χρυσό, ἐμπρὸς δὲ μιὰ ἀγγοῦρα χρυσοῦ. Τὴν λέγαν *πυλέκα*. (Ἡ ὀνομασία σημαίνει, κομμάτι ξύλο, φαίνεται πολὺ παλιὰ ἦταν ξύλινη). Ἡ *πυλέκα* ἦταν ἀπὸ δύο κομμάτια πάντα χρυσοῦ πού σχημάτιζε διάφορα σχέδια καὶ ἰδίως λουλούδια. Στὸ κεφάλι φοροῦσαν στὴν ἀρχὴ τσεμπέρια, ἀλλὰ ἀργότερα τὰ

ἄλλαξαν μὲ φλοῦδες, τὰ φέρναν συνήθως ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολι καὶ τὰ μὲν τσεμπέρια ἦταν σταμπάτα, αἱ δὲ φλοῦδες ἀπὸ πολὺ ψιλὸ μετάξι ὕφαντό, πού μετὰ μόνες τους κεντοῦσαν γύρω-γύρω μὲ τὴν βελόνα σχηματίζονταν διάφορα λουλουδάκια, μαργαρίτες, γαρουφαλλάκια, λουλούδια λεμονιάς, τὸ τελείωμα τὸ ὠνόμαζαν οὐγιάδες.

Τὸ δέσιμο στὸ κεφάλι γινόταν, ἀφοῦ διπλώνανε λοξὰ τὴ φλούδα, σὲ δύο μέρη, πέρναν εἰς δύο ἄκρες μάναν τὴ στροφὴ τοῦ κεφαλιοῦ καὶ τὸν κόμβο τὸν φέρναν ἐμπρὸς ἀριστερά, σχηματίζοντας ἓνα εἶδος τριαντάφυλλο, αὐτὸ τὸ στερέωναν μὲ τέσσαρες βελόνες μεγάλες, πού στὴν κορυφὴ τους ὑπῆρχε ἓνα φλουρι εἰς δύο ἄκρες πού μέναν πίσω, τὶς πιάναν καὶ σταρωτὰ τὶς σκάλωναν τὴν μιὰ ἀπὸ τὴν μιὰ μεριὰ καὶ τὴν ἄλλη ἀπὸ

την άλλη μεριά του κεφαλιού. Το γούρισμα από τις άκρες προς τα επάνω το λέγαν πατιά, ύπῆρχε δὲ ἡ ἔκφρασις, σήκωσες τις πάπιες. Τις στερέωναν δὲ με καρφίτσες τοῦ ἰδίου σχήματος με τις άλλες. Ἐπὸ κάτω δὲ τὰ μαλλιά (τὸ μανδῆλι τὸ φρουσιώνανε γιὰ νὰ φαίνετε πλούσιο), τὰ κάνανε δύο ἢ πὺ πολλὲς πλεξιίδες ἀναλόγως τῆς ποσότητός των. Στὰ πλάγια βάζανε ἕνα φλουρένιο λουλούδι, *φρουρολούλουδο* τὸ λέγαν, ἦταν ἐργασμένο πρῶτα ἕνα κλωνάρι με μαργαριταράκια καὶ στὸ τέλος εἶχε ἕνα φλουρί. Ἐπὸ τὴν ἄλλη μεριά ψεύτικα λουλούδια καὶ διάφορες καρφίτσες με μαργαριτάρια ἢ φλουριά ὥστε νὰ γεμίξη τὸ κεφάλι. Στὸ λαιμὸ ντουμπλέζ¹⁾, φλουριά Κωνσταντινάτα, ὥστε τὸ στήθος νὰ σκεπάζετε με φλουριά, ἐὰν δὲν εἶχαν ἀληθινὰ δὲν βάζαν ποτὲ ψεύτικα. Στὰ χέρια δὲ βραχιόλια με πολλὲς ἀλυσίδες καὶ δακτυλίδια ἀξίας ἀναλόγως τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως ἐκάστης. Σκουλαρίκια ἀπὸ φλουριά ἢ ἀπὸ χρυσὸ οὐ σχῆμα ἀράχνης πὺ τὰ λέγαν *λογαρίδες* ἢ τὰ λεγόμενα *φουσερά* πὺ στὶς ἄκρες εἶχαν πολὺτιμες πέτρες. Ἐὰν εἶχαν πολλὰ φλουριά ῥάβαν γύρω-γύρω στὴν φλούδα καὶ τότε τὴν λέγαν φλουροτζέπερο.

ΦΟΡΕΣΙΑ ἈΝΔΡῶΝ

Ὡς ἐξωτερικὸ ένδυμα φοροῦσαν ἕνα σαλβάρι ἢ μαῦρο ἢ καφέ ἢ μπλέ ἀπὸ τσόχα κεντημένο με γαϊτάνι τρία δάκτυλα φάρδος. Ἐνα πουκάμισο ἄσπρο, ἀπὸ χασὲ κολλαριστό, τὸ ῥάβανε μονάχες καὶ σχηματίζαν ἐμπρὸς ὄλο πιέτιες καὶ οἱ πιέτιες νὰ κάνουν σχήματα σὰ λουλούδια. Τὰ πουκάμισα αὐτὰ εἶχαν στενοὺς γιακάδες καὶ μανικέτια τὰ ὠνόμαζαν δὲ τὸ κολλάρο. Γιὰ τὸ κολλάρισμα ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε τότε κόλλα παίρνανε σιτάρι τὸ ἀφίνανε στὸν ἥλιο νὰ σαπίση καὶ μετὰ τὸ ζουμι ἀφοῦ καταστάλαξε καὶ στέγνωνε τὸ μεταχειρίζονταν (ὁ λεγόμενος νισεστές), τὸ λέγαν δὲ καὶ καταστατό. Ἐπάνω ἀπὸ τὸ πουκάμισο ἕνα *τσαματάνι* *σταυματάνι* σταυρωτὸ σὰ γιλέκο χωρὶς μανίκια, ἀπὸ πάνω δὲ ἕνα εἶδος σακάκι πὺ λεγόταν *σαλταμάρα* με μακριὰ μανίκια, ἀπὸ τσόχα. Γύρω δὲ ῥαμμένο ἕως τέσσερα δάκτυλα γαϊτάνι, *μικιμὲ* λεγόταν ἡ ἐργασία. Χρῶμα δὲ τὸ ἴδιο με τὸ σαλβάρι. Στὴ μέση ἕνα ζουνάρι, χρώματος βυσσινί, με μαῦρα λουλούδια ἢ μῶβ. Ἐπὸ μέσα ἕνα πουκάμισο ὕφαντὸ πάνινο ὅπως καὶ ἕνα σαλβάρι ἄσπρο χασεδένιο ἢ πάνινο, πολὺ φαρδύ, ὥστε τὸ ἐπάνω σαλβάρι νὰ σχηματίζει πολλὲς σοῦρες. Κάλτσες μάλλινες ἄσπρες τὸν χειμῶνα καὶ βαμβακερὲς τὸ καλοκαῖρι. Παπούτσια μαῦρα βιδέλο. Ἐπὸ τὸ ζουνάρι κρε-

1) Χρυσοῦν νόμισμα παλαιὸν Αὐστριακὸν ἱσότημον με 2 λ. Τ. Χρυσά.

μόταν ἓνα ὠρολογάκι μὲ μεταξωτὸ κορδόνι καὶ μιὰ ταμπακέρα μαύρη ὅπως καὶ ἓνα κομπολόι. Στὸ κεφάλι φέσι κόκκινο μὲ μαύρη φούντα πολὺ στραβά φορεμένο. Ἄφου πρῶτα φρόντιζαν μὲ ἀρωματισμένο λάδι νὰ στρώσουν τὰ μαλλιά τους πολὺ καλά. Τὸ λέγαν λαδάκι καὶ ἔτσι τὸ ζητοῦσαν. Αὐτὸ τὸ κοστοῦμι συνήθως τὸ φοροῦσαν ὅταν θὰ παντρευόταν ἢ στὶς γιορτές. Τὰ παλληκάρια ἐν ὄσφ ἦταν ἐλεύθεροι φοροῦσαν ἓνα πολὺ γυαλιστερὸ φαροδὺ βρακί ἀπὸ μαῦρο ὕφασμα, σιδερωμένο κατὰ ἓνα τρόπο ἐπίτηδες γιὰ νὰ γυαλίζη περισσότερο, ἓνα ζουνάρι κόκκινο, ἐπάνω ἓνα τσαματάκι βυσσινί ἢ κόκκινο, βελουδο κεντημένο μὲ μαῦρα λουλούδια ἀπὸ πιρσίμι καὶ κουμπιὰ σταυρωτὰ ποὺ εἶχανε μεγάλες κουμπότρυπες κεντημένες. Ἄπὸ πάνω ἓνα σαλταμάρο ἀπὸ γυαλιστερὴ τσόχα κεντημένο μὲ πνωμέ, αὐτὸ τὸ κεντοῦσαν εἰδικοί τεχνίτες ποὺ τοὺς λέγαν τερζήδες. Τὸ πουκάμισο κολλάρο. Κάλτσες ἄσπρες. Παπούτσια λουστρίνι. Στὸ κεφάλι φέσι κόκκινο μὲ μαύρη φούντα πολὺ-πολὺ στραβά φορεμένο (ὅσο στραβά ἦταν αὐτὸ ἔλεγε πῶς ἦταν ἐλεύθερος). Ρωλόι με ἀλυσίδα ποὺ τὴν περνοῦσαν στὸ λαιμό. Στὸ χέρι δὲ ἄσπρο καὶ γαλάζιο κορδόνι, περασμένο μὲ χάνδρες καὶ πλεγμένες, στὸ ἴδιο χρώμα ἄσπρες καὶ γαλάζιες πολὺ ψιλές καὶ στὴν ἄκρη φουντίτσες. Τὰ κοιτοῦσαν δὲ γιὰ λούσο, μανδηλι μεταξωτὸ ποὺ καμμιὰ φορὰ τὸ περνοῦσαν στὸ λαιμό ὅταν χόρευαν γιὰ νὰ μὴ λερωθῇ τὸ πουκάμισο κολλάρο. Τῆς καθημερινῆς χρήσεως ἢ φορεσιὰ ἦταν ἀπὸ πανί, στὸ ἴδιο σχέδιο σὲ χρώμα μαῦρο ἢ μπλέ, τὰ πανιὰ ὕφασμένα στὰ ἐργαλεῖα καὶ βαμμένα στὸν μπογιατζή. Τὰ παιδιὰ ἐὰν ἦταν ἀγόρια, χρωματιστὰ σαλβαράκια τσόχινὰ ρόζ, γαλάζια, μπλέ μὲ ἄσπρες βρακοζῶνες κεντημένες (βρακοζῶνες λέγαν κάτι ἴσως μεγάλες λουρίδες φαροδιές κεντημένες στὸ χέρι, στίς δύο ἄκρες) καὶ σιδερωμένες μὲ κόλλα ποὺ σχηματίζε πίσω ἓνα φιόγκο.

Ἐπάνω, ἓνα πουκάμισο ἄσπρο, ἀπὸ μέσα ἄλλο πουκάμισο χοντρὸ χασεδένιο ἢ πανίνο ὅπως καὶ ἐσωτερικὸ σαλβαράκι. Παπουτσάκια χρωματιστὰ κόκκινα ἢ γαλάζια. Στὸ κεφαλάκι φεσάκι. Τὰ κοριτσάκια, ἓνα φορεματάκι ὕφαντὸ στὴ μέση σοῦρα μὲ μποῦστο ἐπάνω καὶ μιὰ ποδίτσα χρωματιστή. Παπούτσια χρωματιστὰ. Τὰ μαλλιά τους δὲ τὰ πλέκαν πολλές-πολλές πλᾶξιδες μὲ ἓνα λουλουδάκι στὸ πλάι. Τὶς καθημερινές οἱ γυναῖκες γιὰ δουλιές σπιτιῶν φορεσιὰ ἀπὸ πανιὰ στὸ ἴδιο σχέδιο, γαλάζια, βυσσινιά, μπλέ.

ΕΘΙΜΑ ΚΑΙ ΕΝΔΥΜΑΣΙΑΙ ΚΟΜΟΤΙΝΗΣ

Στην Γκιουμουρτζίνα, επειδή ο τόπος έβγαζε μετάξι, εκτός από αυτό που πουλούσαν για να ζήσουν, ήταν ή συνήθεια όταν μια φαμίλια είχε κορίτσια κάθε χρόνο για καθένα από αυτά να πιάνουν μεταξοπούλια ή πουλιά όπως τα λέγαν. Από αυτά την μὲν μεγαλύτερη μερίδα από τα κουκούλια την πουλούσαν, τα χρήματα δὲ τὰ αφήναν για την προίκα, την μικρότερη την κρατούσαν για να τὸ κλώσουν μόνες τους και να τὸ ύφαινον. Όπως δὲ φημιζόνταν για την εργατικότητα τους και ήταν σπουδαῖες νοικοκυρὲς κατώρθωναν να ετομαίζουν περιφάρμα μεταξωτὰ για τὸ σπιτικό τους, αρχίζοντας από τὰ ποῖο ἀραχνούφρανα, τὰ γνωστὰ *μιρουτζούκια* και φθάνοντας στὰ ποῖο βασιλά.

Υφαιναν και τὸ νῆμα για τὰ πάνινα, ἀλλὰ τὰ περισσότερα ήταν μεταξωτὰ, μετὰ δὲ τὰ κεντούσαν ὑψηλὸ το ἔθιμον κάθε κοριτσάκι τὸ πρῶτο ἐργόχειρο που ἔκαμε πήγαινε να τὸ ρίξη στὸ ποτάμι. Ἐτσι ὑφαίνοντας, κεντώντας και ῥάβοντας κάτω από την ὄδηγια τῆς μάνας ἢ τῆς μαστόρισας (ἔτσι λέγονταν οἱ ἰδικὲς κεντίστρες) κάθε κορίτσι που ἔφθανε σὲ ἡλικία, εἶχε ετομη τὴν προίκα σὲ ῥοῦχα τοῦ σπιτιοῦ και σὲ φορέματα. Τότε ἀρχιζε να πάη στους χορούς. Ἐκεῖ δὲ γενόταν τὰ προξένια. Τὸ προξενιὸ συνήθως τὸ ἔκανε ἡ γυναίκα προξενήτρα ἢ ὁ παπᾶς. Αὐτοὶ θὰ πήγαιναν να βροῦν τοὺς γονεῖς, θὰ τάζαν και ἐὰν ἐρχόταν σὲ συνενόηση τὴν Κυριακὴ γινόταν ὁ ἀρραβῶνας.

Ἀρραβῶνες. Τὴν Κυριακὴ τὸ ἀπόγευμα ἐρχόταν οἱ καλεσμένοι, οἱ συγγενεῖς τοῦ γαμπροῦ και φέρναν τὰ δῶρα τῆς νύφης. Πρῶτα ἕνας δίσκος με κουφέτα, ἐπάνω δὲ μαντήλια μεταξωτὰ για τὰ πεθερικά, ἕνας ἄλλος ταβλᾶς (δίσκος) με τσεμπέρια και φλοῦδες και σένα μαντήλι μεταξωτὸ σκαλωμένα μαλαματικά (κοσμήματα) και φλουριά δεμένα με κορδέλες για τὴ νύφη. Ἐπειτα ἕνα σινὶ (ταψὶ) με χαλβὰ για να πάη γλυκιὰ ἢ ζωὴ και δυὸ πῆτες μεγάλες ἀπὸ ζάχαρι κόκκινη, ζαχαρόπητες τῆς λέγαν, μέσα σὲ τοῦλι ἄσπρο και ἄσπρες κορδέλες. Αὐτὲς δὲν τῆς τρώγαν ἦταν για τὸν γαμπρὸ και τὴν νύφη τῆς φυλάγαν για τὴν βραδυὰ τοῦ γάμου. Οἱ συγγενεῖς τῆς νύφης ήταν ἀπὸ πρίν. Ἀφοῦ ὅλοι μαζενόταν θὰ ἔπερνε ὁ παπᾶς να εὐλογήση τὰ δῶρα πρίν τὰ δώση στὴν νύφη, θὰ τοὺς ἔνωνε τὰ χέρια και ἅμα τοὺς περνοῦσε τὰ δακτυλίδια ἢ νύφη θὰ φύλαγε τὸ χέρι τοῦ γαμπροῦ, ἐκεῖνος

Αναλ. 16
- 21 6 λ. 10.
"Θρακικὰ" 140
1. 27/1940
p 321-332

δὲ τῶν πεθερικῶν. Ἐπειτα ἓνα κορίτσι, ἀδελφή συνήθως, τὸν ὀδηγοῦσε ἀπὸ τὸ χέρι γιὰ νὰ φιλήσῃ ὅλων τῶν γέρον καὶ παντρεμένων τὸ χέρι. Τὰ παλληκάρια καὶ κορίτσια ἀπλὸ μόνο χαιρετισμό. Ἐπειτα τρατάραν γλυκίσματα, κουφέτα καὶ φεύγαν. Τὸ βράδυ ὁ γαμπρὸς καὶ τὰ παλληκάρια στὸ σπίτι του θὰ χορεύαν χωρὶς τὴ νύφη. Ὑστερα ἀπὸ ὀκτὼ ἡμέρες ὁ γαμπρὸς μὲ τοὺς συγγενεῖς θὰ ξαναπήγαινε στὴς νύφης, τὰ δὲ πεθερικά δίδαν πάλι δῶρα, μέναν λίγο, πρόσφεραν ποτὰ καὶ φεύγαν. Ὁ γαμπρὸς σαυτὸ τὸ μεταξὺ δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ δῆ τὴν νύφη. Τὴν ἄλλη Κυριακὴ πάλι ἡ νύφη μὲ τοὺς δικούς της πήγαινε στοῦ γαμπροῦ καὶ γινόταν τὰ ἴδια. Ὡς πού νὰ γίνῃ ὁ γάμος, ὁ γαμπρὸς πήγαινε κάθε Κυριακὴ νὰ δῆ τὴν νύφη, πάντα συντροφευμένος ἀπὸ συγγενεῖς.

Χαρά. Ὅταν θὰ γινόταν ὁ γάμος, ἡ ἡμέρα τῆς στέψεως ἦταν Κυριακὴ, αἱ προετοιμασίαι ἀρχίζαν ἀπὸ τὴν Πέμπτην ποὺ ἀπλώναν τὰ προικιά γιὰ νὰ ἔρθουν νὰ τὰ δοῦν. Τὴν Παρασκευὴ τὸ πρωτὶ θὰ πήγαιναν τὴν νύφη μὲ συνοδεία στὸ λουτρό (χαμάμι), ἔμπρὸς τῆ βιολιά πού τὴν συνοδεύανε ὡς τὴν ἄκρη τῆς συνοικίας καὶ τὰ κορίτσια καὶ αἱ φίλες καὶ αἱ γυναῖκες πού πήγαιναν μαζὺ μὲ τὴν νύφη γιὰ τὸ λούσιμο. Στὸ γυρισμὸ πάλι τὴν προῦπαντοῦσαν κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο. Τὴν Πέμπτη τὸ βράδυ ὅμως ὅλες αὐτὲς πού θὰ πήγαιναν μαζὺ μὲ τὴν νύφη στὸ λουτρό, μαζεύονταν καὶ χορεύαν ἕως τὰ μεσάνυχτα, τὸν τελευταῖο δὲ χορὸ, πρὶν κοιμηθοῦν τὸν λέγαν τῆς κινᾶς, βάζαν μέσα σένα τάσι ἢ σὲ μιὰ βαθειὰ κούπα μιὰ ὀκτὰ κινᾶ καὶ τρία κερὰ στερέωναν ἀναμμένα, ἡ νύφη θὰ ἔσεργε τὸ χορὸ, μετὰ τὸ πρῶτο γῦρο τὴν διαδεχόταν ἡ ἀδελφὴ καὶ μετὰ ὅλα τὰ κορίτσια, κατὰ σειρὰ συγγενείας, ἔπειτα δὲ αἱ γυναῖκες. Τὸν χορὸ συνόδευε ἓνα εἰδικὸ τραγοῦδι τὸ ἐξῆς :

Βάλτε κινᾶ στὰ νύχια της
καὶ μύσχο στὰ μαλλιά της
(Νὰ γίνῃ ἡ νύφη ὡμορφῆ)
Βάλτε χόγλο στὰ φρύδια της
κι' ἔλητὰ στὸ μάγουλό της.

Σιγανά, σιγανά βρέχει
βροχὴ σιγανά, ψιχαλίζει,
ὡς πού νὰρθῆ τὸ πουλι
νὰ πῆ κρυφὸ στ' αὐτί.

Σὰν παναγιὰ γραμμένη
σὰν νυφοπούλα στὸ χαρτί
ἦταν ζωγραφισμένη.

Μετὰ χορεύανε καὶ οἱ ἄνδρες καὶ ὅταν τελείωνε ὁ χορὸς θὰ φεύγανε ὅλοι ἐκτὸς ἀπὸ τὰ κορίτσια πού μέναν νὰ κοιμηθοῦν μὲ τὴν νύφη. Πρὶν πλαγιάσουν βάζαν ὅλες κινᾶ στὰ νύχια γιὰ τὸ λουτρό. Τὴν Παρασκευὴ βράδυ μαζεύονταν τὰ ἀνδρόγυνα, κανένα δὲ κορίτσι, τρώγανε, πίνανε καὶ χορεύανε ἕως τὸ πρωτὶ. Τὸ Σάββατο ἐτοιμάζονταν γιὰ τὸ γάμο, καθάριζαν

τὸ σπίτι, ψῆναν τὰ φαγητά, γλυκά. Μετὰ θὰ ἔφθανε ὁ κουμπάρος νὰ πάρῃ μὲ τὰ παλληκάρια τὴν προῖκα. Τὸ σεντούκι ἀπὸ καρδιά, ποὺ ἦταν ἄδειο γιατί ὅλα τὰ κρατοῦσαν στὰ χέρια. Δύο ἢ παραπάνω στρώματα, δύο παπλώματα, μαξιλάρια, ὑφαντὲς καὶ πλεκτὲς κουβέρτες. Σεντόνια, κρεβατόγυροι, μαξιλαροθήκες ἀπὸ μεταξωτὸ *μπιρουντσούκι*, ὅσα περισσότερα πουκάμισα μεταξωτὰ γυναικεῖα, ἀνδρικὰ μέσα σὲ σινιά (ταψιά), φορέματα, δηλ. φουστάνια ἔξωτερικά, σεντόνια πάνινα, μπακιρικὰ ποὺ τὰ κρατοῦσαν μικρὰ παιδιά, σκεπάσματα ὑφαντὰ καὶ κεντητὰ στὸν ἐργαλειὸ ἢ στὸ χέρι. Βρακοζῶνες ἀνδρικές (ζουνάρια) γιὰ τοὺς ἀνδρες καὶ τὰ μικρὰ παιδιά κεντημένες. Σκεπάσματα (γιὰ τὰ σινιά) κεντημένα μὲ βελονιὲς ὀρίζα, διπλόρριζα, σμυρναίικες, πολιτικὲς κτλ. Συνήθως ἓνα σινὶ δλόχρυσσο, μὲ μεταξωτὲς φλοῦδες, γεμάτο. Μεσάλινα (μεγάλα κομμάτια ὑφαντὰ ποὺ μεταχειρίζονται ὡς γενικὴ πετσέτα, ὥστε ὅλη ἡ οἰκογένεια νὰ τὴν πέρνῃ στὰ γόνατά της στὸ γῦρο), οἱ ἄκρες κεντημένες. Πιστιμάλια (μεγάλες πετσέτες σὰ μικρὰ σεντόνια γιὰ τὸ χαμάμ, χρωματιστὰ). Μπόγους ἀρκετοὺς (τετραγωνικὲς πετσέτες ποὺ βάζαν τὰ ροῦχα καὶ ἄλλους ἐπίτηδες γιὰ τὸ χαμάμ). Σκεπάσματα γιὰ τὰ πινακώθηρια (ξύλινες θήκες γιὰ ψωμί). Σκεπάσματα γιὰ τοὺς σοφάδες. Ἐνα τριπόδι (τραπέζι μὲ τρία πόδια). Σκαμνιά τετράγωνα (κάθε κορίτσι τὰ ἔπερνε γιὰ προῖκα). Ἐπάνω δὲ στὸ σπίτι βάζαν ἓνα τετράγωνο μεταξωτὸ σκεπάσμα καὶ τοποθετοῦσαν τὰ γλυκὰ τὰ στραγάλια, οὔζο, σιρόπια καὶ ἓνα πιάτο ζάχαρι μὲ κουταλάκι, ὁ καθένας δὲ ἔπερνε. Χαμηλὰ στρογγυλὰ τραπέζια ποὺ κάναν τοὺς γιουφκάδες (χυλόπητες), πλαστήρια βέργες ποὺ πλάθαν (ἢ κάναν τὸν τραχανά ἢ τὸ κουσκούσι), ἀσπρόρουχα, τσεβρέδες μὲ περίφημα κεντήματα χρυσᾶ καὶ ὅτι ἄλλο χρειαζόταν γιὰ ἓνα σπιτικό, χαλιά, ἀσημένια ζάρφια γιὰ τὸν καφέ, πιτάκια κτλ.

“Ὅλα δὲ αὐτὰ τὰ πηγαιναν στοῦ γαμπροῦ· ὅταν δὲ φθάναν στὸ σπίτι ὁ κουμπάρος στεκόταν στὴν πόρτα καὶ ἔπερνε τὰ πράγματα στὸ καθένα δὲ ἔδινε ἓνα νόμισμα ἢ πολλὰ ἀναλόγως, εἰς ἢταν μεγάλο τὸ εἶδος ποὺ μέτεφερε ἢ μικρό. Ἀφοῦ δὲ τελείωναν εἶχε ἔτοιμα ὁ γαμπρὸς τρία σινιά, τὰ δῶρα τῆς νύφης· γιὰ τὸ γάμο· τὰ πέρναν τὰ παλληκάρια καὶ τῆς τὰ πηγαιναν. Στὸ πρῶτο ἢ γοῦνα, τὴν λέγαν *μηλόγωνα* ἢ *σαμουρόγωνα* (σαμούρ), γιατί γύρω-γύρω στὸ λαιμὸ καὶ ἀπὸ κάτω ἕως ἐπάνω εἶχε μῆλο ἢ σαμούρ· ἀπὸ μέσα εἶχε πρόστυχη γοῦνα, ἀπέξω ἀτλάζι μαῦρο ἢ τσόχα μπλε κεντημένη στὰ μανίκια ἢ ἐπάνω μὲ χρυσό. Μέσα δὲ καὶ τὸ *πάτημα* τῆς νύφης ἓνα φουστάνι μεταξωτό· λεγόταν ἔτσι γιατί ἡ νύφη ὅταν ἔβγαινε ἀπὸ τὸ σπίτι τὸ βάζαν στὸ κατόφλι νὰ τὸ πατίσῃ. Τὰ παπούτσια τῆς κάλτσες καὶ τὴν ζώνη τὴν χρυσῆ ποὺ θὰ φοροῦσε, μὲ ταμπακέρα ἀσημένια ἢ μαλαματένια γεμάτη χρυσᾶ ἢ ἀσημένια νομίσματα, ἓνα ζευγάρι παντοῦφλες κεντημένες μὲ χρυσῆ κλωστή. Στὸ δεύτερο τὰ δῶρα γιὰ

τὸν πεθερό, πεθερά, συγγενεῖς, φουστάνι σαλβάρι, πουκαμίσα στὰ κορίτσια φουστάνια, ἓνα φουστάνι γιὰ τὴν μαστόρισα, μαντήλια γιὰ τὰ παλληκάρια. Στὸ τρίτο ἓνα ταβλᾶ (ταψί) χαλβᾶ ἄσπρο καρυδένιο· ἐπάνω σχηματίζαν κουκλίτσες, ξυλοπάπουτσα (τακούργια) λουλούδια. Τὸν χαλβᾶ τὸν σκεπάζαν μὲ χαρτί ψιλὸ, ἐπάνω δὲ κόκκινη φλούδα γύρω χρυσά.

Στὸ τέλος δὲ ἐρχόταν ἓνα παλληκάρι καὶ κρατοῦσε στὰ χέρια ἓνα καθρέπτη γιὰ δῶρο τῆς νύφης. Ἄφου τὰ φέρναν μέσα στὰ ἴδια τὰ σινιά, ἡ νύφη ἔβαλε τὰ δῶρα τοῦ γαμπροῦ. Δύο ἢ περισσότερα πουκάμισα μεταξωτά, ἓνα σώβρακο, δύο ζευγάρια κάλτσες, ἓνα κορδόνι πλεκτὸ μὲ χάνδρες ἢ μπιρσίμι γιὰ τὸ χέρι, μία βρακοζώνια (ζουνάρι) μεταξωτὴ μὲ χρυσὸ δουλεμένη, ἓνα πουκάμισο πάνινο ὕφαντὸ στὸ σπίτι, μιὰ σακούλα χρυσὴ πλεγμένη στὸ χέρι, ἓνα ζευγάρι παντοῦφλες κεντημένες ἢ μὲ μετάξια ἢ χρυσὴ κλωστή ἢ μαλλιὰ καὶ στὰ πεθερικά πουκάμισα, τσεβρέδες καὶ μαντήλια μεταξωτά. Αὐτὰ δὲ ὅλα τὰ ξαναπήγαιναν στοῦ γαμπροῦ τὸ σπίτι. Τὴν Κυριακὴ ὅλα τὰ κορίτσια μετὰ τὴν ἐκκλησία, μαζευόταν στὸ σπίτι τῆς νύφης γιὰ νὰ τὴν ντύσουν, τὴν κάθιζαν, ἄφου δὲ τὴν ἐτοίμαζαν τῆς ὄχιγαν ἓνα πέπλο κόκκινο κεντημένο μὲ χρυσᾶ, ποὺ τὸ λέγαν *χατζῆ-ἀλοῦ*. Θὰ τὴν πέρναν τότε καὶ θὰ τὴν πηγάναν στὸ πλαϊνὸ δωμάτιο ὅπου τὴν κάθιζαν σὲ μιὰ καρέκλα. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ντυσῆματος ὑπῆρχαν τέσσερα παιδιὰ δυὸ ἀγόρια καὶ δυὸ κορίτσια, μὲ τέσσερα κρεὰ ἀναμμένα, καθόντουσαν γύρω στὴν νύφη σὲ σχῆμα τετράγωνο, συγχρόνως δὲ τραγουδοῦσαν.

Τὰ κορίτσια :

Βάλτε καρέκλα ἐκλεκτὴ νὰ κάτση ἡ νυφούλα
νὰ τὴν στολίσουν οἱ ὡμορφες ὡσὰν βασιλοπούλα
Ἡ νύφη μας εἶναι ὡμορφη σὰν Παναγιὰ γραμμένη
σὰν φραγκοπούλα στὸν χαρτί εἶναι ζωγραφισμένη.

Στὸ τέλος φέρναν μιὰ πῆττα ἐπίτηδες ζυμωμένη καὶ τὴν βάζαν στὸ κεφάλι τῆς νύφης ὅπου τὴν κόβαν. Αὐτὴ τὴν πῆττα τὴ ζυμώνανε τὴν Πέμπτη τὸ πρωτὶ, αἱ γυναῖκες καὶ τὰ κορίτσια λέγαν, δὲ ὅτι κἀναν τὰ προζύμια τῆς νύφης.

Μέσα βάζαν πολλοὺς παραδες ἢ γρόσια. Κατὰ τὸ κόψιμο (στὸ κεφάλι τῆς νύφης), πρῶτα πέρναν τὰ κορίτσια, τὸ ἄλλο τὸ βάζαν μέσα σένα πανέρι καὶ τὸ μοίραζαν στοὺς καλεσμένους. Μετὰ κάθιζαν στὰ γόνατα τῆς νύφης ἓνα μικρὸ ἀγοράκι, ὥστε τὸ πρῶτο παιδί νὰ γίνῃ ἀρσενικό, ἔπειτα ἐρχόταν ὁ ἀδελφὸς τῆς νύφης νὰ τῆς βάλῃ τὰ παπούτσια (εἰάν δὲν εἶχε ἀδελφὸ ὁ θεῖος). Αὐτὰ εἶχαν μέσα ὄρζι καὶ νομίσματα χρυσᾶ, ἡ νύφη ἦταν ὑποχρεωμένη νὰ τὰ φορῇ ἔτσι. Μετὰ τὴν μεταφορὰν στὸ ἄλλο δωμάτιο, ὅπου θαρχότον ὁ κουμπάρος μὲ τὸ γαμπρό.

Τὴν Κυριακὴ τὸ πρῶτ' θὰ πῆγαινε ὁ μπαρμπέρης¹⁾ μὲ τὴν λεκάνη του καὶ τὰ ξυράφια, ψαλλίδια, γιὰ νὰ ἐτοιμάσῃ τὸν γαμπρὸ, ἐκεῖ μαζευόταν ὅλα τὰ παλληκάρια. Ἄφοῦ ξυριζόταν, ἔρριχνε ὁ γαμπρὸς μιὰ λίρα στὴν λεκάνη καὶ ἄλλα νομίσματα οἱ συγγενεῖς, αὐτὰ τὰ ἔπερνε ὁ μπαρμπέρης. Μετὰ θὰ πῆγαινε νὰ πλυθῆ, ἔπειτα δὲ νὰ ντυθῆ. Κρατοῦσαν δὲ καὶ ἔδω τέσσερα κερὰ ἀναμμένα, κόβαν καὶ σαντουνοῦ τὸ κεφάλι τὴν πῆττα, τὴν μοιραζόταν δὲ τὰ παλληκάρια.

Ὅταν αὐτὰ τελείωναν καὶ ὁ γαμπρὸς ἦταν ἕτοιμος μαζὺ μὲ τὰ παλληκάρια καὶ τὰ παιγνίδια ἔμπρὸς (βιολιά), πηγαίναν νὰ πάρουν τὸν κουμπάρο ἀπὸ τὸ σπίτι του καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στῆς νύφης. Μόλις φθάναν στὸ σπίτι τῆς νύφης, κλείνανε τὴν πόρτα τῆς κάμαρας ποὺ ἦταν μέσα. Τότε ὁ κουμπάρος θὰ κτυποῦσε τρεῖς φορὲς μὲ τὸ πόδι, ἀπὸ μέσα, ἠρωτοῦσαν ποιὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ κτυπᾷ.—Κουμπάρος μὲ τὸν Γαμπρὸ, ἀνοίξτε.— Πρέπει νὰ τάξετε δῶρα καὶ μετὰ θ'ἀνοιξοῦμαι.—Θὰ σὰς δώσουμαι ἕνα ἄρνι ψητό, μὲ παιγνίδια καὶ κρασί.—Ποῦ;—(Τὸ ἄρνομα τῆς ἐξοχῆς θὰ ὠρίζαν)—Μετὰ δίδαν μιὰ στὴν πόρτα, μπαίναν μέσα, πῆγαιναν καὶ στεκόταν μπροστὰ στὴ νύφη. Ἡ νύφη φιλοῦσε πρῶτα τοῦ κουμπάρου τὸ χέρι ἔπειτα τοῦ γαμπροῦ, ἐκεῖνος τῆς πατοῦσε τὸ πόδι γιὰ νὰ εἶναι ὑποτεταγμένη. Ἐπειτα ὁ γαμπρὸς πῆγαινε νὰ φιλήσῃ τῆς πεθερᾶς τὸ χέρι. Δυὸ κορίτσια κατόπι πέρναν τὴ νύφη νὰ τὴν βγάλουν ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι, πατοῦσε τὸ φουστάνι στὸ σκαλοπάτι. Στὸ κατώφλι δὲ τὴν βάζαν νὰ χαιρετήσῃ τρεῖς φορὲς, ἐκεῖ δὲ ὁ κουμπάρος ἔδινε τὸ κόκκινο μαντήλι στὴν νύφη αὐτὸς κρατοῦσε τὴν μιὰ ἄκρην καὶ τὸ καιέβαζε τρεῖς φορὲς γιὰ νὰ προσκυνήσῃ ἡ νύφη, ἐνῶ τὰ κορίτσια τραγουδοῦσαν *Προσκύνα νύφη τὴν πόρδα σου κάνε καὶ τρεῖς μετάνοιες*. Ἡ νύφη δὲ, ἀπαντοῦσε τραγουδιστά: *Πηγαίνω μάννα μου κι' ἔχει γιὰ, ἀφίνω γιὰ στὴ μίννα μου καὶ γιὰ εἰς τὸν μπαμπά μου, ἀφίνω γιὰ στὰ ἀδέλφια μου, ἀφίνω γιὰ στὴ γειτονιά καὶ στὶς γειτορόπουλες. Ἄλλοῦ θε ἔχω γεννηθῆ κι' ἄλλοῦ θε θὰ γεράσω.* Ἄφοῦ τελείωναν μπροστὰ τὰ βιολιά, ἔπειτα ἡ νύφη ποὺ τὴν κρατοῦσαν τὰ κορίτσια, πῆγαιναν στὴν ἐκκλησία. Στὸ δρόμο δὲν ἔπρεπε νὰ κυττάξῃ καθόλου. Τὰ μάτια νὰ εἶναι κατεβασμένα, γιὰτι ἀλλοιῶς θὰ τὴν λέγαν *ξεσκαπνιστήρα*. Ἐπειτα ὁ κουμπάρος μὲ τὸ γαμπρὸ καὶ μετὰ οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ καλεσμένοι. Ὅλες οἱ γυναῖκες φοροῦσαν δυὸ *τσιλέδες* (πολλὰ μαζί) ἀπὸ τέλια ἔως κάτω καὶ *σιματάδες* ποὺ κἀναν φοβερὸ κρότο (κάτι φύλλα χρυσὰ σὰν φλουρὶ ποὺ ὅταν περπατοῦσαν καὶ φουσοῦσε κἀναν κρότο). Αὐτὰ τὰ φοροῦσαν στὸ κεφάλι. Ἐτσι πῆγαιναν στὴν ἐκκλησία ὅπου γινόταν ἡ τελετὴ, ὅταν ἄρχιζε, ἔπρεπε γύρω στὸ ζευγάρι νὰ εἶναι πολὺ συγ-

1) Δ. Τ. Κουρεῦς.

γενεῖς γιατί τὴν ὥρα πού τοὺς στεφάνωνε καὶ τοὺς χώριζε μὲ τὸ Εὐαγγέλιο λέγαν πῶς ὅσοι θέλαν νὰ βλάψουν τὸ ἀντρόγυνο πλησιάζαν καὶ πάνω τους λέγαν. Τοὺς δένουμε καὶ θέλουμε νὰ πεθάνουν· γι' αὐτὸ δταν ντύναν τὸν γαμπρὸ τοῦ δίναν καὶ ἔδενε ἓνα κόμπο, ἔλεγε δέ, μόνος μου δένουμαι, μόνος μου θὰ λυθῶ. Ὅταν δὲ τελείωνε πήγαιναν ὅλοι μαζί στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ. Ἡ πεθερὰ δὲν ἔπρεπε πρώτη νὰ παρουσιασθῇ στὴν νύφη· τὸ εἶχαν γιὰ γρουσουζιά. Ἀφοῦ χαιρετοῦσαν τὸν πεθερὸ καὶ τοὺς ἄλλους ἀρχίζαν τὸν χορὸ. Ὅταν δὲν χόρευαν οἱ γυναῖκες βάζαν τὰ χέρια πάντα στὰ τσεπάκια Ὅταν ἐρχόταν ἡ ὥρα καθόταν στὸ τραπέζι καὶ τραγουοῦσαν ὅλοι μαζί τὸ καθιερωμένο τραγοῦδι :

Τὴν Τράπεζα τὴν ἀργυρὴ
θέλω νὰ τὴν τιμήσω
μὲ μύσχους, μὲ γαρούφαλα
θέλω νὰ τὴν στολίσω,

Τριγύρω, γύρω ἄρχοντες
καὶ δώδεκα ἀποστόλοι
νὰ ζήσῃ ἡ νύφη καὶ ὁ γαμπρός
καὶ ὄλο τὸ νυφιστόλι.

Τρία χρυσὰ γαρούφαλα μὲς ἀσημένιο τάσι,
τ' ἀνδρόγυνο πού γίνηκε νὰ ζήσῃ νὰ γεράσῃ.
Στὸ σπίτι πού πατήσαμε πέτρα νὰ μὴ ῥαγίσῃ
καὶ ὁ νοικοκύρης τοῦ σπιτιοῦ χροῖνα πολλὰ νὰ ζήσῃ.
Νὰ ζήσουν χροῖνα ἑκατὸ καὶ τέκνα ν' ἀποκτήσουν,
στὸν ἅγιό τράφο τοῦ Χριστοῦ νὰ πᾶνὰ προσκυνήσουν
Ἐμεῖς ἐδῶ δὲν ἤλθαμε νὰ φᾶμε καὶ νὰ πιοῦμε,
μόνο τοὺς ἀγαπούσαμε καὶ ἤλθαμε νὰ τοὺς δοῦμε.

Μετὰ ὁ παπᾶς ἔλεγε τὴν εὐχὴ καὶ καθόταν στὸ πρῶτο τραπέζι. Ἡ νύφη, ὁ γαμπρός, τὰ πεθερικά καὶ μόνον ἀντρόγυνα. Στὸ δεύτερο, παλληκάρια στὸ τρίτο κορίτσια στὸ τέταρτο παιδιά. Μετὰ ἀφοῦ τελειώναν χορὸ ἔπειτα σπίτια τους. Τὸ πρῶτὴν ἡ πεθερὰ καὶ οἱ ἄλλες γυναῖκες θὰ πηγαῖναν νὰ δοῦν, ἐὰν δὲ ἡ νύφη ἦταν ἐντάξει στέλναν δῶρα στὴν μάννα της καὶ τὴν καλοῦσαν νὰ ἔλθῃ. Καὶ ὅλοι μαζί δίναν ἄλλα δῶρα τῆς νύφης πού περνοῦσε ἀπὸ τὸν καθένα μὲ ἓνα δίσκο. Μέναν καὶ τρώγαν μπουγάτσες καὶ γλυκό. Τὸ μεσημέρι ἄλλο τραπέζι. Τὸ ἀπόγευμα ἡ κουμπάρα θὰ καλοῦσε ὅλες τὶς γυναῖκες καὶ τοὺς ἄνδρες νὰ τοὺς δώσῃ οὔζο, ἀφοῦ βάζαν μέσα κόκκινο χροῖμα τὸ προσφέραν μαζί μὲ κουφέτα γιὰ νὰ καταλάβῃ ὁ κόσμος τὴν παρθενιά. Ἐπειτα τὰ παλληκάρια καὶ τὰ κορίτσια πήγαιναν στὴν νύφη· ἐκεῖ χόρευαν αὐτὴ, δὲ τοὺς χάριζε ἓνα μεταξωτὸ μαντήλι. Μετὰ τελείωνε. Σὲ ὁκτώ μέρες ξαναπέρναν τὴ νύφη μὲ ὅλους τοὺς συγγενεῖς πήγαιναν στὴν ἐκκλησία. Ὁ παπᾶς δὲ μέσα σένα

μεγάλο δίσκο στο τέλος τής λειτουργίας έβαζε τα άντίδρα, την νύφη στο γυναικωνίτην και τον γαμπρό κάτω, βάζαν δέ νομίσματα για τον παπά· τὸ λέγαν (τῆς νύφης ὁ παρᾶς). Ἐπειτα πήγαιναν δῶρα στον κουμπάρο πουκάμισα μεταξωτά, φλοῦδες, μαντήλια. Ἡ κουμπάρα ἔδινε στη νύφη φλουριά, τῆς ἔκανε δὲ τὸ τραπέζι. Ἔτσι τελείωναν ὅλες οἱ τελετές. Καὶ λέγαν ὅτι ζοῦσαν ἐκεῖνοι καλὰ καὶ μεῖς καλλίτερα.

Διάφορα. Ἐὰν ἀποκοῦσαν παιδί θὰ πήγαινε ἡ μαμή στην νονά, θὰ ἔλεγε τὰ καλορίζηκα για νὰ πάρη δῶρα (αὐτὸς ποὺ στεφάνωνε ἔπρεπε νὰ βαπτίση καὶ τὰ παιδιὰ) καὶ ἔπειτα στοὺς συγγενεῖς.

Τὴν εἰδοποίηση τῆ λέγαν *Μεστέδες*. Τὸ μεσημέρι θὰ κόβαν μιὰ πῆττα μὲ βούτυρο. Τὸ κομμάτι τῆς μητέρας τὸ κρατοῦσαν νὰ τὸ φᾶνε ἀργότερα. Μετὰ δῶριζαν στοὺς παιδιὰ διάφορα νομίσματα, μικρὰ μεταξωτὰ παπλωματάκια κεντημένα μὲ χρυσὸ καὶ ροῦχα. Ἐπὶ σαράντα μέρες κάθε βράδυ μαζί μὲ τὴν λεχοῦσα ἡ μητέρα τῆς καὶ ἡ πεθερὰ τῆς κλινόταν στην κάμαρα, κλίναν δὲ καλὰ τὶς πόρτες καὶ τὰ παράθυρα, δὲν ἀνοιγαν δὲ παρὰ τὸ πρωί. Τὸ εἶχαν για γρουσουζιά καὶ ὅταν ἀφᾶνε κάτι ἢ ἡ μητέρα ἢ τὸ παιδί ἀπὸ ξωτικά. Ὅπως καὶ ποτὲ μπροστὰ σὲ ξένους δὲν βύζανε για τὸ κακὸ μάτι. Στῆς σαράντα γινόταν ἡ βάπτισή πάντα στην Ἐκκλησία. Ἡ μαμή ἔπαιρνε τὸ παιδί. Ἡ μάνα, ὁ μπαμπᾶς καὶ πεθερικά δὲν πηγαιναν. Ἡ κουμπάρα καὶ συγγενεῖς μόνο ἅμα τελείωνε τότε τὸ φέρναν σπίτι καὶ ἔτσι πήγαινε ἡ μητέρα νὰ τὸ πάρη. Παιδιὰ ἢ παλληκάρια θὰ τρέχαν ἀπὸ πρὶν νὰ ποῦν τῶνομα για νὰ πάρουν δῶρα.

Πρόληψις. Ὅταν βύζανε καὶ ἔκανε πίξιμο πρὶν σαραντήση (σαὐτὸ ἔφταιγε γιατί ἔφαγε τὸ στόμα τοῦ ψαριοῦ ὅταν ἦταν ἔγκυος), ἔπαιρνε στην ἀγκαλιὰ τὸ μωρὸ τὸ πήγαινε στην κουζίνα, ἐκεῖ εἶχαν κάτι ξύλα ποὺ κόβαν τὸ κρέας (*κνυκατζιάκ*) καθόταν ἐπάνω καὶ τὸ βύζανε. Τότε περνοῦσε. Ἐπίσης ἐὰν στοῦ ἴδιο διάστημα 40 ἡμερῶν ἔκοβε τὸ γάλα ἐντελῶς τῆς μάνας, εἶχαν ἕνα μέρος ἀγιάσματα καὶ πήγαινε ὁ πατέρας καὶ ἡ μητέρα ἀφοῦ πίστευαν. Ἦταν ἕνα παλιὸ Βυζαντινὸ κάστρο, ὅπου ὅπως λέγαν ἕνας Αὐτοκράτωρ μὲ τὴν γυναῖκα του, ἔτυχε νὰ τοὺς πολιορκήσουν ἐχθροί. Πρὶν πεθάνη ἡ βασίλισσα εἶπε· τὸ στήθος μου νὰ μείνη σὲ τοῦτο τὸ μέρος ἴσως ἔλθῃ τὸ παιδί μου νὰ βιζᾶξη καὶ ὅποιος μάνας στερέψει τὸ γάλα, νὰ πέρνη, θὰ βροῖσκη γιατριά. Ἦταν μιὰ πέτρα σὰ στήθος ἔσταζε νερό. Ἐξυναν τὴν πέτρα, πέρναν καὶ νερὸ τὰ βάζαν μαζί σένα ποτήρι ὅπου γίνεται ἄσπρο σὰ γάλα. Τὸ πῖναν καὶ πίστευαν πῶς γιατρευόταν.

Ξωτίκια. Για νὰ διασκεδάζουν μαζευτόταν μόνο γυναῖκες, ἢ κάθε μιὰ ἔβαζε χοήματα, ἔπαιρναν τὰ ὄργανα, γλυκά, πολλὰ σιρόπια, εἶχαν ὀρίσει δὲ ἀπὸ πρὶν ἕνα σπίτι, ἐκεῖ διασκεδάζαν ἕως τὸ πρωί. Χόρευαν,

τραγουδοῦσαν. (Πολὺν παλῆν ὅταν δὲν εἶχαν ὄργανα εἶχαν ἕνα τσαγγε (ντέφι), πὺν κτυποῦσαν ὀυθμικά). Ἐνα ἀπὸ τὰ τραγοῦδια :

Γραμματικὸς γράφει γραφῆ
 ἔξω στὸ φεγγαράκι
 τὸ χέρι του σκανδάλησε
 καὶ χύθηκε μελάνη.
 Βάζει ντελάλη στὰ χωριά
 ντελάλη στὰ βελαέτια
 πὺς ἔχει σκάφη ἀργυρή
 λελὲν μαλαματένια
 νὰ πλύνῃ ὁ νιὸς τὰ ροῦχὰ του, τὰ χρυσομεταξένια
 Βασιλοπούλα τᾶκουσε, ἀπὸ τὸ παραθύρι,
 ἐγὼ ἔχω σκάφη ἀργυρή λελὲν μαλαματένια
 νὰ πλύνῃ ὁ νιὸς τὰ ροῦχὰ του τὰ χρυσομεταξένια.

Μετὰ λέγαν ἕνα τραγοῖδι γιὰ τὸν ἄντρα πὺν γυρίζει ἀπὸ τὴν ξενη-
 τιά. Τὸ λέγαν δυὸ παρέες.

α) Ποιὸς εἶν' αὐτὸς ὅπου βροντᾶ
 τώρα αὐτὴ τὴν ὥρα;
 β) Ἐγὼ εἶμαι κόρη κι' ανοίξε τὴν πόρτα τὴν καρένια
 Κι' ἔχω δυὸ λόγια νὰ σοῦ πῶ
 καὶ κεῖνα ζαχαρένια.
 Θυμᾶσαι πὺν καθόμαστε
 οἱ δυὸ στὸ παραθύρι
 καὶ σμίγαμε σιγά-σιγά τὰ δυὸ μας χεῖλη.
 Θυμᾶσαι τὰ ῥόδα πὺν σούστελνα
 μὲς σὲ χρυσὸ μαντήλι,
 τὰ μῆλα τὰ ῥοδάκηνα
 τὰ τροφαντὰ κεράσια.

Τῆς λέει τὰ σημαδιακὰ τοῦ σπιτιοῦ :

Χρυσῆ κανδήλα καίγεται
 στὴν μέση τοῦ ὄντᾶ σου
 καὶ φέγγει καὶ στολίζεσαι
 καὶ βάζεις τὰ χρυσᾶ σου.
 Βάζεις τὸν ἥλιο πρόσωπο
 καὶ τὸ φεγγάρι στῆθος
 βάζεις καὶ τὸν Αὐγερινὸ
 διαμάντι δακτυλίδι.
 α) Ἀνοῖχτε πόρτες διάπλατα νὰ μπῆ ὁ νοικοκύρης.

Και άφοϋ λέγαν κάμποσα τραγούδια, ντυνόταν μασκαράδες ή παίζαν διάφορα παιχνίδια. Τα κίόσια (ήταν δυο ομάδες, επάνω δέ σέ ένα χαμηλό σκαμνί, είχε 24 τρίπες, 12 άσπρες 12 μαύρες και άλλα τόσα ξυλαράκια άλλα, τέσσερα χειρίδια, τὰ όνόμαζαν πέτρες, *πιγκός* και *κίόσια*, σύμφωνα δέ με τούς όρους του παιχνιδιού, πέζαν από κάθε ομάδα σειρά-σειρά όλες οί γυναίκες (όχι πιδ πολλές από έξη σέ κάθε ομάδα). Στο τέλος όποια ομάδα κατώρθωνε νά πάρη στην κατοχή της τὰ ξυλάκια (πέτρες) κέρδιζε. Έπειτα παίζαν τὸ *τσαρακμάν*. Ένα ξύλο ψηλό με τρία πόδια, τὸ στήγαν, είχε ή κάθε μιὰ από μιὰ βέργα, τήν πετούσε εάν τὸ έξοριγνε κάτω κατά ώρισμένο τρόπο, κέρδιζε. Και άλλα παιχνίδια, τίζ ομάδες κτλ. Οί γρηές πλέκαν ή λέγαν παραμύθια κατά συντροφιάς. Αυτό βιαστούσε ώς πὸν νά ξεμερώση για νά πάη ή κάθε μιὰ σπίτι της.

ΦΟΡΕΣΙΑ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ

Άρχιζοντας από τὸ έξωτερικό φουστάνι άποτελείτο συνήθως από

μεταξωτό, σατέν, στάφες, μονα-
σάδες, χρῶμα βυssινί, κόκκινο
καλίτσο, μόριχο (λιλά). ΈΗ φούστα
πολύ σουρωτή στη μέση, ήταν μα-
κρυνά και όσο τὸ δυνατόν πιό
κλονσία εις εμφάνισιν. Από τὸ
ίδιο ύφασμα έσυνεχιζετο ένα
μπουστάκι, χωρίς μανίκια, έμπρός
άνοικτὸ σέ σχήμα μπλαστρόν και
ένωμένο με τήν φούστα διὰ νά
τήν συγκρατῆ στη μέση. Πάνω
ἀπὸ τὸ μπουστάκι ένα βελουδένιο
ή τσόχινο κοντογοῦνι, χρῶμα κό-
κκινο, βυssινί ή μαῦρο. Με φαρ-
διά μακριὰ μανίκια (για νά φαίνε-
ται τὸ πουκάμισο) κεντημένο με
χρυσὸ τρία δάκτυλα φάρδος, γύ-
ρω γύρω στὸ λαιμό, μανίκια, για-
κά. Από μέσα ένα μεταξωτὸ άσπρο
πουκάμισο ύφαντὸ στὸ σπίτι, με
φαρδιά μανίκια πὸν τελείωναν ερ-
γασμένα με βελόνια (με άσπρο μετά-
ξι), τὸ τελείωμα λεγόταν τσιμπίτσια.

Άπὸ τήν ἴδια εργασία είχε στὸ λαι-
μὸ και μπροστά. Από μέσα ένα μισοφόρι χασεδένιο με ταντέλα κάτω, έφθα-

νε δὲ ὡς ἐπάνω (ὅπως τὸ ἐξώτερο φουστάνι), ἐφρόντιζαν νὰ τὸ βάλουν πολὺ κόλλα, ὥστε νὰ στέκεται καὶ τὰ τρίξι. Ἐντὶ δὲ παντελόνι, ἓνα σαλβάρι πὸν τὸ ὕφαιναν μόνες τους. Παπούτσια λουστρίνι, δετά, κάλτσες δὲ πλ-γμένες στὸ σπῖτι χρώματος ἄσπρου. Μιὰ ζώνη ἐπάνω ἀπὸ τὴν μεταξωτὴ φούστα ἀπὸ βελούδο κόκκινο ἢ βυσσινί, κεντημένη ὅλη μὲ χρυσό, ἔμπρὸς δὲ μιὰ ἀγγραφα χρυσῆ. Τὴν λέγαν *πυλέκα*. (Ἡ ὀνομασία σημαίνει, κομμάτι ξύλο, φαίνεται πολὺ παλιὰ ἦταν ξύλινη). Ἡ *πυλέκα* ἦταν ἀπὸ δύο κομμάτια πάντα χρυσῆ πὸν σχημάτιζε διάφορα σχέδια καὶ ἰδίως λουλούδια. Στὸ κεφάλι φοροῦσαν στὴν ἀρχὴ τσεμπέρια, ἀλλὰ ἀργότερα τὰ

ἄλλαξαν μὲ φλοῦδες, τὰ φέρναν συνήθως ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολι καὶ τὰ μὲν τσεμπέρια ἦταν σταμπάτα, αἱ δὲ φλοῦδες ἀπὸ πολὺ ψιλὸ μετάξι ὕφαντό, πὸν μετὰ μόνες τους κεντοῦσαν γύρω-γύρω μὲ τὴν βελόνα σχηματίζονταν διάφορα λουλουδάκια, μαργαρίτες, γαρουφαλλάκια, λουλούδια λεμονιάς, τὸ τελείωμα τὸ ὀνόμαζαν οὐγιάδες.

Τὸ δέσιμο στὸ κεφάλι γινόταν, ἀφοῦ διπλώνανε λοξὰ τὴ φλούδα, σὲ δύο μέρη, πέρναν εἰς δύο ἄκρες μάναν τὴ στροφὴ τοῦ κεφαλιοῦ καὶ τὸν κόμβο τὸν φέρναν ἔμπρὸς ἀριστερά, σχηματίζοντας ἓνα εἶδος τριαντάφυλλο, αὐτὸ τὸ στερέωναν μὲ τέσσαρες βελόνες μεγάλες, πὸν στὴν κορυφὴ τους ὑπῆρχε ἓνα φλουρί εἰς δύο ἄκρες πὸν μέναν πίσω, τὶς πιάναν καὶ σταυρωτὰ τὶς σκάλωναν τὴν μιὰ ἀπὸ τὴν μιὰ μεριά καὶ τὴν ἄλλη ἀπὸ

τήν ἄλλη μεριά τοῦ κεφαλιοῦ. Τὸ γύρισμα ἀπὸ τὴν ἄκρην πρὸς τὰ ἐπάνω τὸ λέγαν πατιά, ὑπῆρχε δὲ ἡ ἔκφρασις, σήκωσες τὴν πάπιες. Τὴν στερέωναν δὲ μὲ καρφίτσες τοῦ ἰδίου σχήματος μὲ τὴν ἄλλες. Ἐκ κάτω δὲ τὰ μαλλιά (τὸ μανδηλι τὸ φουσκώνανε γιὰ νὰ φαίνετε πλούσιο), τὰ κάνανε δύο ἢ πρὸς πολλὰς πλεξίδες ἀναλόγως τῆς ποσότητός των. Στὰ πλάγια βάζανε ἓνα φλουρένιο λουλούδι, *φρουρολούλουδο* τὸ λέγαν, ἦταν ἐργασμένο πρῶτα ἓνα κλωνάρι μὲ μαργαριταρικά καὶ στὸ τέλος εἶχε ἓνα φλουρί. Ἐκ τὴν ἄλλη μεριά ψεύτικα λουλούδια καὶ διάφορες καρφίτσες μὲ μαργαριτάρια ἢ φλουριά ὥστε νὰ γεμίξῃ τὸ κεφάλι. Στὸ λαιμὸ ντουμπλέζ¹⁾, φλουριά Κωνσταντινάτα, ὥστε τὸ στηθος νὰ σκεπάζεται μὲ φλουριά, εἰς δὲν εἶχαν ἀληθινὰ δὲν βάζαν ποτὲ ψεύτικα. Στὰ χέρια δὲ βραχιόλια μὲ πολλὰς ἀλυσίδες καὶ δακτυλίδια ἀξίας ἀναλόγως τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως ἐκάστης. Σκουλαρίκια ἀπὸ φλουριά ἢ ἀπὸ χρυσὸ οὐ σχῆμα ἀνάγκης πού τὰ λέγαν *λογαρίδες* ἢ τὰ λεγόμενα *φουσερά* πού στὶς ἄκρας εἶχαν πολύτιμες πέτρες. Ἐάν εἶχαν πολλὰ φλουριά ἔβαβαν γύρω-γύρω στὴν φλούδα καὶ τότε τὴν λέγαν φλουροτζέπερο.

ΦΟΡΕΣΙΑ ΑΝΔΡΩΝ

Ὡς ἐξωτερικὸ ένδυμα φορούσαν ἓνα σαλβάρι ἢ μαῦρο ἢ καφέ ἢ μπλε ἀπὸ τσόχα κεντημένο μὲ γαϊτάνι τοῖα δακτυλα φάρδος. Ἐνα πουνάμισο ἄσπρο, ἀπὸ χασὲ κολλαριστό, τὸ ἔβαβαν μονάχες καὶ σχηματίζαν ἐμπρὸς ὄλο πιέττες καὶ οἱ πιέττες νὰ κάνουν σχήματα σὰ λουλούδια. Τὰ πουνάμισα αὐτὰ εἶχαν στενοὺς γιακάδες καὶ μανικέτια τὰ ὀνόμαζαν δὲ τὸ κολλάρο. Γιὰ τὸ κολλαρισμα ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε τότε κόλλα παίρνανε σιτάρι τὸ ἀφίνανε στὸν ἥλιο νὰ σαπίσῃ καὶ μετὰ τὸ ζουμι ἀφοῦ καταστάλαξε καὶ στέγνωγε τὸ μεταχειρίζονταν (ὃ λεγόμενος νισεστές), τὸ λέγαν δὲ καὶ καταστατό. Ἐπάνω ἀπὸ τὸ πουνάμισο ἓνα *τσαματάνι* *σταυματάνι* σταυρωτὸ σὰ γιλέκο χωρὶς μανίκια, ἀπὸ πάνω δὲ ἓνα εἶδος σακάκι πού λεγόταν *σαλταμάρκα* μὲ μακριὰ μανίκια, ἀπὸ τσόχα. Γύρω δὲ ἑαμμένο ἕως τέσσερα δάκτυλα γαϊτάνι, *μπικιμέ* λεγόταν ἡ ἐργασία. Χρῶμα δὲ τὸ ἴδιο μὲ τὸ σαλβάρι. Στὴ μέση ἓνα ζουνάρι, χρώματος βυσσινί, μὲ μαῦρα λουλούδια ἢ μῶβ. Ἐκ μέσα ἓνα πουνάμισο ὑφαντὸ πάνινο ὅπως καὶ ἓνα σαλβάρι ἄσπρο χασεδένιο ἢ πάνινο, πολὺ φαρδύ, ὥστε τὸ ἐπάνω σαλβάρι νὰ σχηματίζει πολλὰς σοῦρες. Κάλτσες μάλλινες ἄσπρες τὸν χειμῶνα καὶ βαμβακερὲς τὸ καλοκαίρι. Παπούτσια μαῦρα βιδέλο. Ἐκ τὸ ζουνάρι κρε-

1) Χρυσὸν νόμισμα παλαιῶν Αὐστριακῶν ἰσότημον μὲ 2 λ. Τ. Χρυσά.

μόταν ἓνα ὄρολογάκι μὲ μεταξωτὸ κορδόνι καὶ μιὰ ταμπακέρα μαύρη ὅπως καὶ ἓνα κομπολόι. Στὸ κεφάλι φέσι κόκκινο μὲ μαύρη φούντα πολὺ στραβὰ φορεμένο. Ἐφοῦ πρῶτα φρόντιζαν μὲ ἀρωματισμένο λάδι νὰ στρώσουν τὰ μαλλιά τους πολὺ καλά. Τὸ λέγαν λαδάκι καὶ ἔτσι τὸ ζητοῦσαν. Αὐτὸ τὸ κοστοῦμι συνήθως τὸ φοροῦσαν ὅταν θὰ παντρεύονταν ἢ στὶς γιορτές. Τὰ παλληκάρια ἐν ὄσῳ ἦταν ἐλεύθεροι φορούσανε ἓνα πολὺ γιαιλυστερὸ φαρδὺ βρακὶ ἀπὸ μαῦρο ὕφασμα, σιδερωμένο κατὰ ἓνα τρόπο ἐπίτηδες γιὰ νὰ γιαιλίῃ περισσότερο, ἓνα ζουνάρι κόκκινο, ἐπάνω ἓνα τσαματάκι βυσσινί ἢ κόκκινο, βελουδο κεντημένο μὲ μαῦρα λουλούδια ἀπὸ πρσίμι καὶ κουμπιὰ σταυρωτὰ πού εἶχανε μεγάλες κουμπότρουπες κεντημένες. Ἐπὶ πάνω ἓνα σαλταμάρο ἀπὸ γιαιλυστερὴ τσόχα κεντημένο μὲ πνωμέ, αὐτὸ τὸ κεντοῦσαν εἰδικοί τεχνίτες πού τοὺς λέγαν τερζήδες. Τὸ πονκάμισο κολλάρο. Κάλτσες ἄσπρες. Παπούτσια λευκίτρινα. Στὸ κεφάλι φέσι κόκκινο μὲ μαύρη φούντα πολὺ-πολὺ στραβὰ φορεμένο (ὅσο στραβὰ ἦταν αὐτὸ ἔλεγε πῶς ἦταν ἐλεύθερος). Ρωλόι μὲ ἄλυσίδα πού τὴν περνοῦσαν στὸ λαϊμό. Στὸ χέρι δὲ ἄσπρο καὶ γαλάζιο κορδόνι, περασμένο μὲ χάνδρες καὶ πλεγμένες, στὸ ἴδιο χροῖμα ἄσπρες καὶ γαλάζιες πολὺ ψιλές καὶ στὴν ἄκρη φουντίτσες. Τὸ κρατοῦσαν δὲ γιὰ λούσο, μανδηλι μεταξωτὸ πού καμμιά φορὰ τὸ περνοῦσαν στὸ λαϊμό ὅταν χόρευαν γιὰ νὰ μὴ λερωθῇ τὸ πονκάμισο κολλάρο. Τῆς καθημερινῆς χρήσεως ἢ φορεσιὰ ἦταν ἀπὸ πανί, στὸ ἴδιο σχέδιο σὲ χροῖμα μαῦρο ἢ μπλέ, τὰ πανιά ὕφασμένα στὰ ἐργαλεῖα καὶ βαμμένα στὸν μπογιατζί. Τὰ παιδιὰ ἐὰν ἦταν ἀγόρια, χρωματιστὰ σαλβαράκια τσόχινά ρόζ, γαλάζια, μπλέ μὲ ἄσπρες βρακοζῶνες κεντημένες (βρακοζῶνες λέγαν κάτι ἴσως μεγάλες λουρίδες φαρδιές κεντημένες στὸ χέρι, στίς δύο ἄκρες) καὶ σιδερωμένες μὲ κόλλα πού σχηματίζε πίσω ἓνα φιόγκο.

Ἐπάνω ἓνα πονκάμισο ἄσπρο, ἀπὸ μέσα ἄλλο πονκάμισο χοντρὸ χασεδένιο ἢ πᾶνινο ὅπως καὶ ἐσωτερικὸ σαλβαράκι. Παπουτσάκια χρωματιστὰ κόκκινα ἢ γαλάζια. Στὸ κεφαλάκι φεσάκι. Τὰ κοριτσάκια, ἓνα φορεματάκι ὕφαντὸ στὴ μέση σοῦρα μὲ μποῦστο ἐπάνω καὶ μιὰ ποδίτσα χρωματιστή. Παπούτσια χρωματιστὰ. Τὰ μαλλιά τους δὲ τὰ πλέκαν πολλές-πολλές πλεξίδες μὲ ἓνα λουλουδάκι στὸ πλάι. Τὶς καθημερινές οἱ γυναῖκες γιὰ δουλιές σπιτιῶν φορεσιὰ ἀπὸ πανιά στὸ ἴδιο σχέδιο, γαλάζια, βυσσινιά, μπλέ.